

Prokop, Krzysztof Rafał

Konsekracje i sukcesja apostołska ordynariuszy oraz sufraganów płockich w XIX i XX stuleciu (1805-1999)

Studia Płockie 33, 173-210

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Rafał Prokop

KONSEKRACJE I SUKCESJA APOSTOLSKA ORDYNARIUSZY ORAZ SUFRAGANÓW PŁOCKICH W XIX I XX STULECIU (1805-1999)

Diecezja płocka należy do najstarszych biskupstw na ziemiach polskich, stąd też poszczycić się może długim szeregiem pasterzy, liczne jest też grono czynnych tu na przestrzeni wieków biskupów pomocniczych. O ich losach pisano mniej lub bardziej szczegółowo w dotychczasowej literaturze przedmiotu, brak niemniej osobnego opracowania, poświęconego tematyce sakr owych hierarchów, w ramach którego dokonano by także przyporządkowania poszczególnych tychże członków episkopatu, związanych z losami Kościoła płockiego, do konkretnych linii sukcesji apostolskiej, zwanej również sukcesją święceń biskupich. Na gruncie polskim problematyka ta pozostaje zresztą w ogólności słabo rozpoznana, brak też tego rodzaju analizy dla większości spośród diecezji konstytuujących w różnych okresach historycznych Kościoła polski. Autor obecnego artykułu dąży od jakiegoś już czasu do zmiany stanu rzeczy w owej materii, mając wszakże świadomość, że jest to zadanie wielce żmudne i czasochłonne, a przy tym w wielu przypadkach efekt podjętych poszukiwań badawczych może okazać się zgoła znikomy, co uwarunkowane jest stopniem zachowania materiału źródłowego – zwłaszcza z doby staropolskiej (nie mówiąc już o wiekach średnich)¹.

¹ M. in.: K. R. Prokop, *Konsekracja biskupa Macieja Mariana Kurskiego. Przyczynek do biografii poznańskiego sufragana*, „Kronika Miasta Poznania” 64 (1996) nr 3, s. 236-242; tenże, *Konsekracje biskupie w katedrze na Wawelu w okresie niewoli narodowej (1795-1918)*, „Studia Waweliana” 6-7 (1997-1998), s. 191-197; tenże, *Dwudziestowieczne konsekracje biskupie w katedrze wawelskiej*, „Studia Waweliana” 9-10 (2000-2001), s. 229-235; tenże, *Linia sukcesji apostolskiej biskupa kamienieckiego Jana Olszańskiego*, [w:] *Pasterz i twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Olszańskiemu, ordynariuszowi diecezji w Kamieńcu Podolskim*, pod red. J. Wolczańskiego, Kraków (Kamieniec Podolski 2001), s. 189-197; tenże, *Dziewięćdziesięciolecie konsekracji biskupiej kardynała Adama Stefana Sapiehy*, „Alma Mater” R. 2002 nr 37, s. 31-32; tenże, *Linie sukcesji apostolskiej biskupów Pomorza Zachodniego w okresie po drugiej wojnie światowej (1945-2000)*, „Przegląd Zachodniopomor-

Stosunkowo najkompletniejszym materiałem, gdy chodzi o tematykę sakr biskupich, dysponujemy dla dwóch ostatnich stuleci, obok bowiem „tradycyjnych” źródeł archiwalnych, dla tego okresu istnieje również relatywnie obfita prasa, w której natrafić można na bardziej lub mniej szczegółowe relacje z uroczystości konsekracji (choć bynajmniej nie jest to regułą), zaś począwszy od połowy XIX w. zaczynają też ukazywać się drukiem pierwsze wiadomości urzędowe niektórych polskich diecezji (jako krakowskie „Notificationes” czy tarnowska „Currenda”). W większości zatem przypadków ustalenie czasu i miejsca sakry biskupa z XIX, a zwłaszcza z XX stulecia, nie powinno stanowić trudności, jakkolwiek i tu trafiają się pojedyncze wyjątki (zwłaszcza w odniesieniu do pierwszych dziesięcioleci po upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów). Trudniej już natomiast wskazać niejednokrotnie osobę głównego konsekrateura, zaś o współkonsekrateurach wiele relacji w zupełności milczy. Z tego też chociażby względu nie jest bynajmniej banalnym zadaniem zebrać w ramach osobnego opracowania informacje na ów temat. Aktualny stan rozpoznania źródeł nie pozwala wszakże – póki co – na monograficzne przedstawienie całości problematyki sakr biskupów polskich na przestrzeni wieków, konieczna jest bowiem wprawdzie cząstkowa analiza w odniesieniu do poszczególnych diecezji – i to jeszcze z podziałem (w ramach tychże) na dłuższe lub krótsze okresy historyczne. Tak też obecnie zamierzamy przedstawić i omówić konsekracje ordynariuszy tudzież sufraganów plockich, jakie odbyły się w ciągu stuleci XIX i XX. Poniższa analiza dotyczyć będzie zatem w sumie 26 hierarchów, a mianowicie 14 biskupów diecezjalnych i 12 pomocniczych, tj. od Tomasza Ostaszewskiego (1815) po Stanisława Wielgusa (1999) oraz od Antoniego Luboradzkiego (1805) po Romana Marcinkowskiego (1985) i Andrzeja

ski” 16/45/ (2001) z. 3, s. 139-148; tenże, Sakry biskupów Kościoła poznańskiego w XIX i XX stuleciu, „Forum Naukowe. Prace Historyczno-Politologiczne”, R. VII z. 2 (15)/2002, s. 241-254; tenże, Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1811-1945, „Przegląd Zachodniopomorski” 19/48/ (2004) z. 4, s. 35-43; tenże, Sakry ordynariuszy i sufraganów poznańskich w XVIII stuleciu, „Ecclesia” [w druku]; tenże, Sakry metropolitów gnieźnieńskich w XVIII i XIX stuleciu (1681/1688-1915), „Studia Gnesnensia” 18 (2004), s. 87-120. Zob. także: K. Dola, Sukcesja apostolska w diecezji opolskiej, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 5 (1975), s. 5-9; B. Kumor, Z sukcesji święceń biskupich papieża Jana Pawła II, „Zeszyty Naukowe KUL” 22 (1979) nr 1-3, s. 147-150; H. J. Kaczmarski, Sukcesja apostolska Zbigniewa Józefa Kraszewskiego i jego związki z sukcesją święceń biskupich papieża Jana Pawła II, [w:] Maria vincit. Dwudziestopięćdziesiąt lat posługi pasterskiej księdza biskupa Zbigniewa Józefa Kraszewskiego, Warszawa 1995, s. 75-80; tenże, Sukcesja apostolska papieża od XVI wieku do czasów najnowszych, „Saeculum Christianum” 6 (1999) nr 1, s. 229-244; tenże, Biskupi polscy XX wieku. Wykaz chronologiczny biskupów polskich żyjących w dwudziestym stuleciu oraz wykaz miejsc ich święceń biskupich wraz z nazwiskami konsekrateurów głównych, „Saeculum Christianum” 7 (2000) z. 1, s. 251-259; K. Dola, Linia sukcesji apostolskiej księdza biskupa Pawła Stobrawy, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 58 (2003) nr 6, s. 255-258. Z literatury obcojęzycznej, w odniesieniu do spraw polskich, zob.: K. Engelbert, Die apostolische Sukzession schlesischer Priester, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 24 (1966), s. 279-282; F. Nagy, La comune genealogia episcopale di quasi tutti gli ultimi Papi (1700-1978), „Archivum Historiae Pontificiae” 17 (1979), s. 434-453.

Suskiego (1986). By pod względem objętości artykuł ten nie rozrósł się ponad miarę, zamierzamy ograniczyć się w zasadzie wyłącznie do podania informacji najściślej związanych z aktem konsekracji, tj. ustalić czas i miejsce odbycia się ceremonii święceń biskupich, tudzież wskazać na osobę głównego konsekratora i współkonsekratorów. Nie będziemy natomiast zasadniczo pisać o okolicznościach powołania danego hierarchy na biskupstwo, ani też ukazywać „tła historycznego” poszczególnych sakr (z jednym wyjątkiem, o czym niżej), jakkolwiek w niektórych przypadkach nie sposób pominąć milczeniem pewnych uwarunkowań natury politycznej czy też czysto kościelnej, które zaważyły istotnie na czasie i miejscu konsekracji, jak również na wyborze konsekratora i współkonsekratorów (czy też duchownych asystujących w tym obrzędzie). W sposób szczególnie jaskrawy uwidoczniło się to, gdy chodzi o święcenia biskupie Wincentego Teofila Chościak-Popiela, o których przyjdzie nam z owego względu napisać zdecydowanie obszerniej, aniżeli o pozostałych, doszło bowiem do nich pośród nadzwyczaj osobliwych okoliczności, wymagających bliższego prześledzenia i omówienia. Na sam koniec poświęcimy także nieco uwagi zasygnalizowanej już kwestii przyporządkowania poszczególnych hierarchów, o których będzie tu mowa, do określonych linii sukcesji apostołskiej katolickiego episkopatu. Jako że obecna nasza analiza ogranicza się wyłącznie do dwóch ostatnich stuleci, do tytułowej problematyki przyjdzie nam kiedyś jeszcze powrócić, by ją zgłębić również w odniesieniu do wcześniejszego okresu.

* * *

W dniu 31 XII 1808 zmarł w Pułtusk, w 66. roku życia biskup Onufry Kajetan Szembek ostatni spośród pasterzy diecezji płockiej ustanowionych w ciągu XVIII stulecia. Zaledwie w kilka tygodni później kanonicy katedralni z Płocka dokonali elekcji jego następcy, wybierając wysuniętego na ową godność przez władze Księstwa Warszawskiego Tomasza Ostaszewskiego, członka kolegów kanoniczych w Poznaniu i Warszawie, uprzednio oficjała i wikariusza generalnego warszawskiego. Niezwłocznie też przeprowadzony został w marcu 1809 r. przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Ignacego Raczyńskiego (zarazem administratora biskupstwa warszawskiego) proces informacyjny kandydata, na zakończenie którego Ostaszewski wykonał na ręce metropolity, 16 III tr. w Warszawie, przysięgę wierności Stolicy Apostolskiej i złożył katolickie wyznanie wiary, przy czym świadkami tego aktu byli kanonicy warszawscy: Jan Latecki i Adam Królikiewicz, jak również audytor w trybunale metropolitalnym w Gnieźnie (a od dwóch miesięcy także członek tamtejszej kapituły archikatedralnej), Marcin Siemieński, późniejszy sufragan gnieźnieński². Sprawa została przekazana następnie do Rzy-

² Archivio Segreto Vaticano [dalej cyt.: ASV], Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 14, k. 636r-637r (Plocensis 1815). Całość akt procesu informacyjnego: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 211, k. 578r-588v. Zob. także: A. J. Nowowiejski, Płock. Monografia historyczna, Płock [1931]², s. 72-73 (nr LXXIII); T. Żebrowski, Zarys dziejów diecezji

mu, musiało jednak minąć aż sześć i pół roku, nim 4 IX 1815 papież Pius VII udzielił elektowi prekonizacji. W tej sytuacji Tomasz Ostaszewski, wtenczas kapłan już około siedemdziesięcioletni, którego stan zdrowia uległ w tych latach poważnemu pogorszeniu, postarał się bezzwłocznie przyjąć święcenia biskupie, być może obawiając się, że wkrótce nie będzie w ogóle w stanie trudowi temu poddać. Sakra nowego pasterza diecezji płockiej miała też miejsce 12 XI 1815 w należącem do misjonarzy – lazarystów kościele Świętego Krzyża w Warszawie (Krakowie Przedmieście), przy czym obowiązków głównego konsekratora podjął się pierwszy ordynariusz młodej diecezji kieleckiej Wojciech Górski, natomiast w charakterze współkonsekratorów wystąpili: tytulariusz cynneński Antonin Malinowski (dominikanin), niegdysiejszy sufragan żmudzki, oraz greko-katolicki (unicki) eparcha chełmski Ferdynand Ciechanowski³. Ceremonia ta była zapewne przedsięwzięciem zgoła ponad siły posuniętego w latach biskupa Płocka, który już wcześniej tknięty został częściowym paralizem, stąd też przez bez mała pół roku po niej zwlekał z odbyciem uroczystego ingresu do świątyni katedralnej, by ostatecznie też wyręczyć się w owym względzie sufraganem Antonim Luboradzkiem, ustanowiwszy go swym pełnomocnikiem dla dopełnienia tego aktu (co nastąpiło w dniu 5 V 1816)⁴. Nieodzowne tedy wydawało się ustanowienie koadiutora przy Ostaszewskim, na jego też własną prośbę wskazany został dworowi cesarskiemu w Sankt Petersburgu stosowny kandydat na tą funkcję w osobie prepozyta płockiego i warszawskiego Adama Michała Prażmowskiego, który w listopadzie 1816 r. uzyskał stosowną nominację ze strony cesarza Mikołaja I. Wydarzenia potoczyły się wszakże szybciej, aniżeli się spodziewano, bowiem już 17 I 1817 zmarł w Warszawie biskup Tomasz Ostaszewski, w związku z czym nieaktualna stała się sprawa koadiutorii Prażmowskiego, który obecnie postąpić miał wprost na godność ordynariusza. Ów też wydał w dniu 14 II tr., tytułując się *biskupem nominatem i administratorem diecezji płockiej*, list do duchowieństwa i wiernych, poświęcony niemal w całości osobie zmarłego poprzednika, w którym o okolicznościach towarzyszących nie tak dawnym święceniom biskupim tamtegoż stwierdzone zostało: *Wzniesione w ostatnich latach walki między narodami Europy odjęły sposobność Najwyższej Głowie Kościoła katolickiego używania władzy*

płockiej, Płock 1976, s. 58-59 (nr 67); W. Müller, J. Skarbek, Ostaszewski Tomasz herbu Ostoja (ok. 1746-1817), biskup płocki, senator Królestwa Polskiego, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej cyt.: PSB], t. 24, Wrocław 1979, s. 460-461; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich w okresie niewoli narodowej (1772-1918), „Chrześcijanin w Świecie” 19 (1987) nr 1-2, s. 160-161; A. J. Papierowski, J. Stefański, Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny, Płock 2002, s. 449.

³ Archiwum Diecezjalne w Płocku [dalej cyt.: ADPI], sygn. AEp 84 (101) – Acta actorum Thomae Ostaszewski et Adami Michaëlis Prażmowski, episcoporum Plocensium, ab anno 1814 ad 1817 inclusive, s. 313; „Gazeta Warszawska” R. 1815 nr 91 (z 14 XI 1815), s. 1845; Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi [dalej cyt.: HC], t. 7 (1800-1846), cur. R. Ritzler & P. Seffrin, Patavii 1968, s. 310. Por.: „Gazeta Warszawska” R. 1815 nr 89 (z 7 XI 1815), s. 1795.

⁴ Zob.: „Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” R. 1816 nr 38 (z 11 V 1816) [Drugi Dodatek], s. 869.

według potrzeby i dlatego ś.p. nasz pasterz Ostaszewski bardzo późno, bo w sześć lat po swojej nominacji, sakrę [= zatwierdzenie] z Rzymu otrzymał. Dotknięty pierwiej jeszcze paraliżem, ledwie mógł – dla mocnej słabości zdrowia – obrządek konsekracji odbyć, po której, chociaż najmocniejszym pragnieniem był zajęty poświęcenia się zupełnego dobru swojej diecezji, jednak wzmagająca się słabość paraliżowa zniszczyła najszczerze jego zamiary. Po dopełnionej konsekracji nawet roku całego nie żył⁵.

Po przeprowadzeniu stosownego procesu informacyjnego, na koniec którego kandydat na biskupstwo złożył 5 VII 1817 w Warszawie katolickie wyznanie wiary i przysięgę na wierność Stolicy Apostolskiej na ręce ordynariusza wigierskiego Jana Klemensa Gołaszewskiego⁶, papież Pius VII udzielił Prażmowskiemu oczekiwanej prekonizacji 16 III 1818, w ślad za czym mógł obecnie nastąpić akt konsekracji nominata. Odbyła się ona 7 VI 1818 w samym Płocku, w katedrze pw. św. Wniebowzięcia NMP, dokąd dla dopełnienia ceremonii święceń biskupich zaproszony został ordynariusz wrocławski Franciszek Malczewski (niedługo później, 2 X tr., prekonizowany arcybiskupem – metropolitą warszawskim), u boku którego wystąpili wówczas w charakterze współkonsekratorów sufragani: pułtuski (z diecezji plockiej) Antoni Luboradzki i wrocławski Feliks Łukasz Lewiński (późniejszy pasterz nowo erygowanej diecezji podlaskiej)⁷. Kolejna, po tej właśnie, sakra biskupia w plockiej katedrze, odbyć się miała dopiero w 45 lat później – w grudniu 1863 roku.

O ile Tomasz Ostaszewski nie doczekał już zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską przydanego mu koadiutora, o tyle nie znajdujący się bynajmniej w podupadłym stanie zdrowia 65-letni Prażmowski zmuszony był zdać w r. 1829 rządy w diecezji w ręce mianowanego jeszcze w poprzednim roku (nominacja cesarska z 1 VIII 1828) koadiutorem przy nim Franciszka Pawłowskiego, zatwierdzonego w owej godności 21 V 1829 przez obranego papieżem niespełna dwa miesiące wcześniej (31 III) Piusa VIII⁸. Po tym fakcie formalnie nadal będący pasterzem

⁵ List ten przytacza W. H. Gawarecki, Wzmianka o życiu biskupów mazowieckich, później plockich, „Pamiętnik Religijno-Moralny” 4 (1843), s. 113.

⁶ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 15, k. 449r-452r. Całość akt procesu: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 215, k. 234r-245v. Zob. także: W. Krzyżanowski, Katedra plocka i jej biskupi, Płock 1877, s. 169 (nr LXXVIII); A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 73 (nr LXXIV); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 59 (nr 68); M. Manteufflowa, Prażmowski Adam Michał herbu Belina (1764-1836), biskup plocki, członek władz oświatowych, senator Królestwa Polskiego, [w:] PSB, t. 28, Wrocław 1984-1985, s. 372; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 165; M. M. Grzybowski, Biskup Adam Michał Prażmowski, pierwszy prezes Towarzystwa Naukowego w Płocku, 1764-1836, Płock 1995, s. 7; tenże, Adam Michał Prażmowski, biskup plocki, (1764-1836), „Płocki Rocznik Historyczno (Archiwalny)” 3 (1997), s. 150; A. J. Papierowski, J. Stefański, Płoczczenie..., s. 488.

⁷ ADPI, sygn. AEp 85 (93) (Acta actorum Adami Michaëlis Prażmowski, episcopi Plocensis, ab anno 1818 ad 1821 inclusive, s. 80; ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 15, k. 449r-452r; HC, t. 7, s. 310. Także literatura wskazana w poprzednim przypisie. Nadto: Słownik polskich teologów katolickich [dalej cyt.: SPTK], t. 3, Warszawa 1982, s. 438 (B. Kumor). Por.: „Przegląd Katolicki” 1 (1863) nr 50 (z 17 XII 1863), s. 795.

⁸ Zob. literaturę wskazaną w poprzednim i następnym przypisie. Por.: T. Lipiński, Zapiski

diecezji dotychczasowy ordynariusz w istotnej mierze wycofał się z zawiadywania sprawami biskupstwa, odtąd przebywając najczęściej w Warszawie, gdzie też (w ostatnich latach życia schorowany) doczekał kresu swych dni (zmarł 8 II 1836).

Biskup Franciszek Pawłowski, w latach 1829-1836 koadiutor, natomiast od r. 1836 do 1852 ordynariusz płocki, do powierzonej mu diecezji przyszedł posiadając już sakrę, uprzednio bowiem był przez krótko sufraganiem warszawskim (1827-1829). Prekonizowany tytulariuszem Dulmy 9 IV 1827, konsekrowany został w niedzielę 27 V tr. w archikatedrze św. Jana Chrzyciela w Warszawie przez miejscowego metropolitę Wojciecha Skarszewskiego, który liczył sobie wówczas 85 lat i niewiele ponad pół miesiąca później zmarł (12 VI 1827). W charakterze współkonsekratorów wystąpili wtenczas ordynariusze: płocki Adam Michał Prażmowski i lubelski Józef Marcelin Dzięcielski⁹.

Po śmierci biskupa Pawłowskiego, który zmarł w Warszawie 6 VII 1852, diecezja płocka pozostawać miała bez pasterza aż przez jedenaście lat (1852-1863). Biskupstwem administrował w tym czasie, w charakterze wikariusza kapitulnego (*sede vacante episcopali vicarius capitularis*), prałat Tomasz Franciszek Myśliński. W dniu 16 III 1863 prekonizację na biskupa Płocka otrzymał ze strony papieża bł. Piusa IX dotychczasowy rektor warszawskiej Akademii Duchownej, 38 (letni Wincenty Teofil Chościak-Popiel. Tego samego też dnia papieskie zatwierdzenie, z kolei na biskupstwie sejneńskim, otrzymał Konstanty Ireneusz Łubieński, uprzednio proboszcz w Rewlu, który rzekomo miał początkowo możliwość samego objąć bardziej eksponowaną stolicę biskupią w Płocku, lecz z sobie wiadomych względów ustąpił ją młodszemu o niespełna pół roku Popielowi. Bliski kresu swych dni biskup Ludwik Łętowski z Krakowa, historyk i pamiętnikarz, tak o tym zanotował w ogłoszonych później drukiem «Wspomnieniach pamiętnikarskich»: *Wakowały podówczas dwa [biskupstwa] – płockie i augustowskie. Płockie, jedno z najlepszych – dla rezydencji w Pultusku, a augustowskie w lasach, w lichej mieścinie, przy którym po żmudzku umieć by należało. Łubieński [wszakże] wyrabia płockie księdzu Wincentemu Popielowi, wcale dobremu człowiekowi, a sam na augustowskie idzie. [...] Podobniej było mu brać płockie, a Popiela wysłać w lasy, [lecz]*

z lat 1825-1831, wyd. K. Bartoszewicz, Kraków 1883, s. 105-106 (m.in.: Sprawa biskupa płockiego Prażmowskiego na tym się zakończyła, iż dodany mu został koadiutor w osobie księdza Pawłowskiego, biskupa dulmeńskiego, sufragana warszawskiego. Będzie [on] pobierał 1/4 część pensji, to jest 25000 złotych polskich, i rządził diecezją).

⁹ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 18, k. 141r-146r; „Kurier Warszawski” R. 1827 nr 142 (z 28 V 1827), s. [1]; „Gazeta Warszawska” R. 1827 nr 145 (z 30 V 1827), s. 1461; HC, t. 7, s. 181. Także: A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 73 (nr LXXV); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 59 (nr 69); B. Kumor, Pawłowski Franciszek à Paula Jan Nepomucen herbu Półkozic (1774-1852), biskup płocki, [w:] PSB, t. 25, Wrocław 1980, s. 496-497; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 161-162. Zob. również: W. H. Gawarecki, Wzmianki o życiu biskupów..., s. 116-118; W. Krzyżanowski, Katedra płocka..., s. 44 (45); M. M. Grzybowski, Adam Michał Prażmowski..., s. 153. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 19, k. 402r-403r (Plocensis 1829): katolickie wyznanie wiary i przysięga na wierność Stolicy Apostolskiej, złożone 9 II 1829 w Warszawie na ręce metropolity warszawskiego Jana Pawła Woronicza.

wiedział on już zapewne o przydzieleniu zamierzonym augustowskiego do Litwy i Żmudzi. [...] Biskupem augustowskim będzie [on] liczył się z czasem do duchowieństwa po tamtej stronie Bugu, a to zaprowadzi go kiedyś – i to niedługo – na arcybiskupstwo mohylowskie, co daj mu Panie!¹⁰ Domysł sędziwego hierarchy odnośnie do przyszłych awansów Łubieńskiego nie miał się wszakże sprawdzić, ów bowiem zmarł zaledwie w sześć lat później (i to prawdopodobnie na skutek otrucia), w niespełna rok po Łętowskim. Obecnie wszakże owa równoczesna nominacja pastery dwóch diecezji polskich okazać się miała brzemienne w następstwa, gdy chodzi o interesującą nas obecnie konsekrację Popiela, na której czasie, miejscu i okolicznościach zaważyła w sposób negatywny.

Promotorem awansu Wincentego Teofila Chościak-Popiela na stolicę biskupią w Płocku miał być sam arcybiskup warszawski Zygmunt Szczęsny Feliński (późniejszy błogosławiony), który to niewiele wcześniej powierzył mu funkcję rektora Akademii Duchownej w Warszawie, zaś w styczniu 1863 r. przeprowadził jego proces informacyjny na biskupstwo (na co stosowne pełnomocnictwo z Rzymu otrzymał jeszcze 22 XII 1862). W swoich pamiętnikach Feliński na ów temat zbytnio się nie rozpisuje, a jedynie dość ogólnikowo stwierdza: *Okolo tegoż czasu rozstrzygnęła się też ostatecznie sprawa obsadzenia wakujących stolic: augustowskiej, płockiej i sufraganii warszawskiej. Wnet po stanięciu margrabiego [Aleksandra Wielopolskiego] na czele cywilnego zarządu, przedstawiliśmy [Konstantego] Łubieńskiego do Sejn, [Wincentego] Popiela do Płocka, [Pawła] Rzewuskiego zaś do Warszawy, żeby zaś nie dotknąć zbyt boleśnie dawnych kandydatów – [Stanisława] Zwolińskiego i [Leona] Topolskiego, przedstawiono ich na sufraganów dwóch pierwszych¹¹. W Rzymie wszyscy zostali akceptowani i niebawem otrzymałem polecenie przeprowadzenia ich procesu kanonicznego. Lecz tymczasem Topolski umarł, Zwoliński zaś odpowiedział, że utrzymanie sufragana było tak szczupłe, że wówczas tylko zgodzi się na przyjęcie tej godności, jeśli mu wolno będzie zachować posiadane obecnie probostwo praskie. Ja jednakże nie uznałem za właściwe starać się o to u Stolicy Apostolskiej i poczytałem odpowiedź tę za prostą odmowę. Proces zaś trzech pozostałych biskupów wkrótce został ukończony i przesłany do Rzymu¹².*

¹⁰ L. Łętowski, Wspomnienia pamiętnikarskie, wyd. H. Barycz, Wrocław 1956², s. 275-276 (zob. także s. 122 i 273-274).

¹¹ Zob.: Z. S. Feliński, Pamiętniki, wyd. E. Kozłowski, Warszawa 1986, s. 520-521: Nazajutrz po otwarciu kościołów [tj. 14 II 1862], oddał mi wizytę namiestnik [Aleksander Lüders] [...]. Dowiedziawszy się, że ksiądz Rzewuski został już zamianowany oficjałem, nie mógł pojąć, jak cesarz mógł zgodzić się na podobny wybór, mając tak zasłużonych ludzi, jak Zwoliński i Topolski. Zapowiedział wszakże, [...] że obu tych prałatów przedstawił cesarzowi na biskupów: płockiego i augustowskiego. Zrobiłem na to uwagę, że nie warto przedstawiać takich kandydatów, którzy z pewnością w Rzymie odrzuceni będą, przeto że najgorszej zażywają opinii, zwłaszcza zaś ksiądz Zwoliński, którego przedajność w konsystorzu w sprawach rozwodowych ujawnioną już została w Kurii niezbitymi dowodami.

¹² Z. S. Feliński, Pamiętniki, s. 604. Zob. również: H. E. Wyczawski, Arcybiskup Zygmunt Szczęsny Feliński 1822-1895, Warszawa 1975, s. 248-251. Por. „Czas” R. 1862 nr 292 (z 20 XII 1862), s. 2; nr 294 (z 23 XII 1862), s. 1.

W dalszym fragmencie swych wspomnień metropolita Feliński pisze o mało roztropnej postawie, jaką zajął biskup-nominat Łubieński, co tylko umocniło uprzednio już niechętnie doń nastawienie obozu patriotycznego w ogarniętym powstaniem styczniowym kraju, a w konsekwencji – o czym niżej – zaważyć też miało na konsekracji Popiela i niezwykajnych okolicznościach, jakie jej towarzyszyły. Warszawski arcybiskup stwierdza mianowicie: *Dowiedziawszy się o swej nominacji, ksiądz Łubieński przybył wnet do Warszawy i swoim zwyczajem począł się udzielać wszystkim znajomym, że zaś wyższe towarzystwo polskie było dlań bardzo niechętnie z powodu moskiewskich jego sympatii, musiał się przeto przeważnie ograniczać sferami rządowymi. Tymczasem w Petersburgu szala przechyliła się stanowczo w stronę najsurowszej represji [wobec powstania], [stąd] warszawskie władze coraz surowiej obchodzić się począły, a szubienica weszła na porządek dzienny. [...] Przy takim usposobieniu Warszawy i wobec coraz krwawszych wieści, nadchodzących z Wilna, nie tylko dziwnym, ale bardzo niewłaściwym nawet wydawało się postępowanie księdza Łubieńskiego, który jakby na przekorę nie tylko opinii publicznej, ale i godności narodowej, w codziennych i jak najściślejszych pozostawał stosunkach z [namiestnikiem Teodorem] Bergiem, z którym dawna łączyła go zażyłość. Oburzenie z tego powodu partii narodowej doszło do tego stopnia, iż odgrażano się, że jeśli go zechcą konsekrować, to go w kościele zabiją. Była to jedyna słaba strona Łubieńskiego, która w ówczesnych wszakże stosunkach lekceważona być nie mogła. Charakter jego był nadto tego rodzaju, że żadne perswazje wpływu nań nie wywierały, moje zaś rady tym mniej mogły poskutkować w tym względzie, iż nawzajem moje postępowanie naganiał, a trzymanie z rządem tam, gdzie wyraźnego nie ma grzechu, za ścisły obowiązek poczytywał. Wobec takiego położenia [...] postanowiłem odwołać się do Stolicy Apostolskiej. Napisałem też list do Ojca Świętego, w którym – oddając zasłużoną sprawiedliwość niezwykłym cnotom kapłańskim Łubieńskiego – przedstawiłem zarazem, jak bardzo szkodziło jego misji duchownej to ciągle drażnienie narodowych uczuć Polaków przez takie ścisłe wiązanie się z rządem – i to w chwili, kiedy rząd ten do najsurowszych przystępuje represji. Ojciec Święty uwzględnił to moje przedstawienie i przesyłając bulle konsekracyjne, dołączył też list do Łubieńskiego, w którym poleca mu, aby nie opuszczał swej diecezji, przez co najskuteczniej usuwała się pokusa ciągłych konszachtów z rządem. Żeby jednak nie dać mu poznać wyłącznej nieufności, wyprawił też jednobrzmiący list i do Popiela¹³.*

W wydanej anonimowo w roku 1898 w Krakowie apologetycznej biografii tegoż biskupa Łubieńskiego, jego bratanek Roger Łubieński (1849-1930), autor owej publikacji, o okolicznościach związanych z sakrą obu równocześnie ustanowionych pasterzy diecezji płockiej i sejneńskiej (augustowskiej), która miała odbyć się w sierpniu 1863 r., lecz w wyznaczonym terminie nie doszła do skutku, pisze co następuje: *W jakiś czas po wywiezieniu księdza arcybiskupa Felińskiego [mowa o jego przymusowym wyjeździe z Warszawy do Sankt Petersburga 14 VI 1863 i następnie internowaniu (przyp. aut.) było wielkie przyjęcie u wiel-*

¹³ Z. S. Feliński, *Pamiętniki*, s. 604-605.

kiego księcia Konstantego [w Warszawie]. Ksiądz Popiel, który z powodu urzędu swego rektora Akademii i nominata plockiego, musiał na Zamku bywać, bardzo się wahał, czy mu wypada teraz się tam pokazać. Najusilniej do tego namawiany przez księdza Konstantego [Łubieńskiego], uległ nareszcie i poszedł. Ledwo wszedł do salonu, zbliżył się do niego ksiądz Konstanty [Łubieński] i powiedział mu, że w tej chwili [...] się dowiedział, że bulle papieskie ich dwóch były już od jakiegoś czasu w Warszawie w rękach rządu [rosyjskiego]. I że gdyby ksiądz Popiel tego wieczora nie przyszedł, postanowione już było nie wydawać mu jej wcale, zacząć robić trudności, które prawdopodobnie byłyby się skończyły pozbawieniem godności, uniemożliwieniem konsekracji i wygnaniem. Sam ksiądz Popiel później opowiadał, że tylko dzięki usłuchaniu rady księdza Konstantego [Łubieńskiego] w tym wypadku zawdzięcza swoje wyświęcenie na biskupa¹⁴. Przechodząc zaś już bezpośrednio do problemu sakry, bratanek niefortunnego hierarchy stwierdza: Rząd tajemny narodowy, który był zaprzysiągł wieczną nieprzyjaźń i zemstę księdzu Konstantemu [Łubieńskiemu], [...] wydał okólnik do wszystkich biskupów w całym Królestwie, ażeby się nie ważyli – pod karą śmierci – wyświęcić [go] na biskupa. Rozkaz ten naówczas musiał być bardzo poważnie wzięty, bo akty gwałtu żandarmów narodowych coraz częściej się powtarzały i trzymały wszystkich, szczególnie mieszkańców po wsiach i na prowincjach, w niesłychanej trwodze o mienie i życie. Najwięcej lękliwi podsunęli myśl księdzu Konstantemu, ażeby wyjednał sobie w Rzymie pozwolenie być konsekrowanym przez jednego tylko biskupa, co za dyspensą papieską jest w prawie kanonicznym przewidziane. Ksiądz Konstanty ani słyszeć o tym nie chciał, bo [...] nie myślał ugiąć się przed samowładnym rządem narodowym [...], z drugiej [zaś] strony zazdrosnym był nader o okazałość obrządków kościelnych i nigdy w czasie swojego biskupstwa nie zezwalał na najmniejsze zwolnienie pod tym względem. Nie chcąc jednak żadnego ze swoich kolegów [w godności biskupiej] postawić w tak nieemiłym położeniu, zmuszając ich albo do dania odmownej odpowiedzi, albo wystawienia ich na obelgi i gwałty publiczne gawiedzi, prosił u rządu [rosyjskiego] o pozwolenie wyjechania do Rzymu, albo do Poznania lub Gniezna, ażeby tam sakrę biskupią odebrać. Ani na jedno, ani na drugie rząd zgodzić się nie chciał, aby nie dać tym samym dowodu niepokoju w Królestwie wobec zagranicy. Wielki księżę Konstanty, znając kłopotliwe położenie księdza Konstantego [Łubieńskiego], od razu zaproponował mu, że każe sprowadzić pod strażą oddziałów wojskowych tych biskupów i na takie miejsce i dzień, jakie on zażąda, aby dokonali konsekracji. Ale od tego, oczywiście, jak najusilniej wymówił się ksiądz Konstanty, i owszem, wyrobił sobie przyrzeczenie samego wielkiego księcia [Konstantego], że rząd [rosyjski] zupełnie do tego mieszać się nie będzie, ale jemu cały ten kłopot pozostawi¹⁵.

Jaki związek miały wspomniane trudności, będące udziałem nominata sejneńskiego, z sakrą nowego pasterza diecezji plockiej i jej nie dojściem do skutku w pierwotnie planowanym terminie, Roger Łubieński wskazuje w dalszym frag-

¹⁴ [R. Łubieński], Konstanty Ireneusz Pomian hrabia Łubieński, biskup sejneński, Kraków 1898, s. 193-194.

¹⁵ Jw., s. 194-195.

mencie biografii stryja: *Równocześnie ksiądz Wincenty Popiel miał także niemal kłopoty z zebraniem trzech biskupów nie z tych samych powodów, co ksiądz Konstanty [Łubieński], ale dla braku komunikacji, trudności paszportowych, niepewności dróg i smutnego stanu kraju [mowa o trwającym powstaniu styczniowym (przyp. aut.). Aż wreszcie udało mu się zaprosić księży biskupów: [Macieja] Majerczaka kieleckiego, [Mikołaja Jana] Marszewskiego kujawsko-kaliskiego i [Henryka Ludwika] Platera, sufragana rezydującego przy kolegiacie w Łowiczu, na pewien jeden oznaczony dzień do Włocławka. Dzień naznaczony był [mianowicie] na 15 VIII 1863 r., Święto Wniebowzięcia, które wypadło tego roku w sobotę. Ksiądz Konstanty [Łubieński] poprosił wtenczas księdza Popiela, ażeby albo tego samego dnia równocześnie we Włocławku, albo zaraz na drugi dzień w niedzielę, z dwoma drugimi kolegami [w biskupstwie] jemu sakrę udzielił. Ksiądz Popiel zauważył, że wobec stanu umysłów wątpi, ażeby im się to udało, bo gdyby publiczność się dowiedziała na co się przygotowuje, z pewnością biskupi się nie zjadą, obawiając się rozruchów. Ale ksiądz Popiel nie mógł takiemu przyjacielowi tej usługi odmówić i – po pewnym wahaniu się – ostatecznie przystał. Wszystko [też] już na konsekrację księdza Popiela było gotowe, sam dni kilka spędził w samotności na rekolekcjach, w domu zamknięty, kiedy w wigilię wyjazdu do Włocławka, to jest we czwartek o późnej godzinie wieczór, zajechał do niego jeden kapłan z Włocławka z wiadomością, że ksiądz biskup Marszewski, dowiedziawszy się dosłownie o tym, że na drugi dzień ma być także konsekrowany ksiądz Konstanty [Łubieński], «do łóżka się położył i z niego nie wstanie». [...] Zawód dla księdza Popiela i dwóch tamtych biskupów, już w drodze będących, był niesłychanie przykry. Cóż dopiero powiedzieć o [zawodzie] księdza Konstantego, który wiedział, że tylko z jego powodu cały ten zachód, koszt i fatyga na marne poszły. Na drugi dzień raniutko zeszli się dwaj przyjaciele w mieszkaniu brata księdza Popiela [w Warszawie], pana Wacława Popiela, przy ulicy Chmielnej, ażeby nad wspólną biedą radzić, [i] postanowili, ażeby już każdy na swoją rękę starał się o konsekrację, a ksiądz Konstanty [Łubieński] napisał do księdza biskupa Marszewskiego, wyrzucają mu brak odwagi nie tylko wobec narodu, ale nawet pewnego rodzaju uchybienia wobec Stolicy Apostolskiej, bo swoim postępowaniem stawia przeszkody w wykonaniu bulli papieskiej. [...] Ksiądz Popiel wobec tego zwątpiwszy, ażeby mu się po raz wtóry udało zebrać trzech biskupów na jedno miejsce, postanowił napisać do Ojca Świętego z prośbą o pozwolenie wyświęcenia się przez jednego tylko biskupa. Sam zaś, nie tracąc czasu, wyjechał do Płocka, ażeby objąć urząd swej diecezji¹⁶.*

Podobnie, wszakże w o wiele oszczędniejszych słowach i bez wnikania w drażliwe szczegóły, przedstawił tamto zdarzenie (w okolicznościowym tekście na 25-lecie biskupstwa Wincentego Popiela (jego długoletni kapłan i współpracownik, przez pewien czas wiceregens Seminarium Duchownego w Płocku, ksiądz Roch Filochowski (Filiochowski) (1838-1896), na kapłana wyświęcony w roku 1861. W zamieszczonym na łamach „Przeglądu Katolickiego” «Życiorysie Arcypaste-

¹⁶ Jw., s. 195-196.

rza» (Popiel był już wtenczas arcybiskupem warszawskim), pisze on – zapewne w oparciu o relację samego jubilata: *Były to czasy fatalnych rozruchów w kraju. [...] Nominaci biskupi, nie mając bull papieskich, znaleźli się pozycji nieco niewygodnej, jednakże wkrótce otrzymali dokumenty i pozwolenie na konsekrację w kraju. Ale nielatwo było wtedy zebrać w jedno miejsce na raz trzech biskupów. Nominat plocki miał się konsekwować we Włocławku, dokąd zaproszono biskupów Majerczaka i Platera, gdyż biskup Marszewski sam się ofiarował na konsekratora. Nominat plocki [...] [wybierał się] już w drogę, gdy późno wieczorem, w wigilię wyjazdu, otrzymał wiadomość, że biskup kujawski obecnie konsekwować nie może i prosi o powstrzymanie przyjazdu. Łatwo było przewidzieć dalsze trudności, albowiem zjazd biskupów znajdował przeszkody. Przeto nominat plocki odniósł się do Rzymu drogą urzędową, upraszając o przyjęcie poświęcenia z rąk jednego biskupa*¹⁷.

Najważniejsze świadectwo, gdy chodzi o omawiane obecnie zagadnienie, stanowią wszakże wspomnienia pamiętnikarskie samego Wincentego Teofila Chościak-Popieła, ogłoszone drukiem zaledwie w kilka lat po jego śmierci. Dowiadujemy się z nich, iż sprawa sakry nowego pasterza diecezji plockiej miała dłuższą jeszcze „prehistorię”, i że skład biskupów zaproszonych do Włocławka na 15 VIII 1863 dla dopełnienia zamierzonego aktu konsekracji nie był bynajmniej pierwszym, o jakim zamyślał nominat. Stosowne staranie w tej materii podjął on zresztą jeszcze przed otrzymaniem odpowiednich dokumentów Stolicy Apostolskiej, o czym wspomina w następujących słowach: *Bulle nasze już były w Warszawie, a nie wiedzieć czemu ich nam nie oddawano. W oczekiwaniu ich, które się jeszcze długo przeciągnęło, trzeba było prowadzić dalej owe przygotowania do biskupstwa [...]. Chciałem być zupełnie gotów na wypadek, gdybym mógł przyjąć konsekrację, przeto postanowiłem zapewnić sobie przyjazd biskupów. Biskup Benjamin [Szymański] z Podlasia już naprzód zawiadomił mnie, aby go nie zapraszać, bo w żadnym razie do Warszawy nie przyjedzie. Pragnąłem sobie zapewnić biskupa [Macieja] Majerczaka, a że pisma na pocście przejmowano, posłałem kogoś umyślnie z listem do Kielc, pytając, czy na jego łaskę liczyć mogę. Odpowiedział, że wszędzie przyjedzie, gdzie zażądam. Następnie z takim samym zapytaniem zwróciłem się do biskupa [Henryka] Platera i także zapewnienie otrzymałem. Tych dwóch byłem więc pewien, a konsekratorem miał być arcybiskup [warszawski] Zygmunt Szczęsny Feliński. Tymczasem zaszedł wypadek, który wszystkie plany pomieszał*¹⁸. Ów „wypadek”, to wspomniany już powyżej przymusowy wyjazd metropolity Felińskiego do Sankt Petersburga w połowie czerwca 1863 r. i jego internowanie, z którego już nigdy nie miał powrócić do Warszawy, zmuszony ostatecznie do rezygnacji z piastowanej godności w roku 1883, kiedy to jego następcą został właśnie Wincenty Teofil Chościak-Popiel. Wymuszone na arcybiskupie Kościoła warszawskiego opuszczenie archidiecezji i jej stolicy sprawiło nominata plockiego w przygnębienie, czemu dał wyraz we wspomnieniach pamiętnikarskich: *Po tak*

¹⁷ R. F [ilochowski], Życiorys Arcybiskupa, „Przegląd Katolicki” 26 (1888) nr 51 (z 8/20 XII 1888), s. 806-807.

¹⁸ W. Chościak-Popiel, Pamiętniki, wyd. J. Urban, t. 1, Kraków 1915, s. 137-139.

straszny wypadku [...] chodziłem tylko czasem do arcybiskupiego palacu, gdzie ciągle mieszkał ksiądz [Konstanty] Łubiński. Trudno się było od tego powstrzymać, widząc te puste pokoje. Nadeszła uroczystość dworska, na którą pojechałem do Zamku. Mówiono mi potem, gdy już bulle prekonizacyjne otrzymałem, iżby mi ich nie wręczono, gdybym był się nie stawił na tej uroczystości. [...] Zupełnie teraz nie wiedziałem, co z sobą począć, aż do chwili odebrania bull rzymskich. Zdaje się, iż mi je przywieziono 15 VII [1863], ale i z nimi myślałem długo, co począć i jak dopełnić konsekracji, bo biskupi nie życzyli sobie przyjeżdżać do Warszawy, a po całym kraju był niepokój. Pisać pocztą nie można było, bo listy przejmowali [ludzie] nastawieni od rządu narodowego, a ten sobie nie życzył, bym ja i ksiądz Łubiński rządy nad diecezjami objęli. Posłałem kogoś do Włocławka z zapytaniem, czy tamtejszy biskup będzie chciał dopełnić konsekracji, a gdy się zgodził, wysłałem znowu kogoś do Łowicza, gdzie mieszkał sufragan [Henryk] Plater. Gdy i ten obiecał, posłałem do biskupa [Macieja] Majerczaka do Kielc. Tak mając słowo wszystkich, zamierzyłem jechać do Włocławka w połowie sierpnia. [...] [Ostatecznie też] postanowiłem, iż 14 VIII [1863] wyjadę do Włocławka, aby tam odbyć konsekrację w dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej, lub nazajutrz, bo przypadła niedziela, i znowu zawiadomiłem konsekratorów, prosząc, by na ten dzień zjechali [...]. Ksiądz [Konstanty] Łubiński, dowiedziawszy się o tym, pragnął przybyć 16-go do Włocławka, aby również odbyć swoją konsekrację. Prosiłem, by odłożył [ją], bo jego osoba większą wywoływała niechęć, ale sprzeciwić się nie miałem prawa. [...] Niespodzianie dnia 10 VIII otrzymuję list od biskupa [Michała] Marszewskiego, który z żalem mi donosi, że konsekracji nie dopełni. Natychmiast odpisałem, że nie mam już możliwości doniesienia o zmianach współkonsekratorom, bo biskup Majerczak jest już w drodze, że ufam, iż trzymać się będzie pierwotnie danego słowa i dlatego, mimo niniejszego listu, będę we Włocławku 14-go wieczorem. Pakowałem dalej rzeczy [...], ale nie wiedziałem, czy konsekracja będzie dopełniona [...]. Dnia 13-go, już późno, bo około 10-tej wieczór, układałem [jeszcze] moje papiery [...], gdyż nazajutrz rano, o 6-tej, miałem jechać koleją do Włocławka, [kiedy] mocno zadzwoniono u bramy. Niebawem wszedł nieznajomy ksiądz z Włocławka i powiedział, że przybywa od biskupa Marszewskiego, który mi kazał oświadczyć, że konsekracji nie dopełni, a gdybym przyjechał, on się w łóżko położy. Nie podobna było i siebie, i bull papieskich narażać na taką konfuzję, a widać, że presja była silną we Włocławku. Zaraz więc postanowiłem podróż jutrzejszą odwołać [...]. Z ciężkością przychodziło mi znieść to upokorzenie – potrzebowalem paru dni do namysłu, jak dalej postąpić. Mając bullę w ręku, miałem przez to samo obowiązek względem diecezji plockiej, a z drugiej strony nie wiedziałem, jak dojść do jej zarządu, bo kiedy to mnie spotkało od biskupa, to mógł rząd narodowy wpłynąć [również] na kapitułę i duchowieństwo plockie, by mnie do objęcia władzy nie dopuszczali. Po głębszym namyśle postanowiłem [jednak] jechać do Płocka, objąć rządy, a dopiero starać się o konsekrację. Sądziłem jednak, że obowiązkiem moim było zawiadomić Ojca Świętego o tym, co zaszło, a wystawiwszy w krótkich słowach położenie, choć miałem małą nadzieję skutku, prosiłem o pozwolenie przyjęcie konsekracji od jednego biskupa, bo już nie miałem

*nadziei, bym potrafił trzech zgromadzić*¹⁹. Faktycznie też 24 VIII 1863 Wincenty Popiel opuścił Warszawę i przybył tego dnia wieczorem do Płocka, gdzie powitany został przez duchowieństwo i wiernych, a dzień później (25 VIII) dopełnił formalnego aktu przejścia jurysdykcji z rąk dotychczasowego administratora diecezji, pralata Tomasza Franciszka Myślińskiego²⁰.

Niemożność przyjęcia sakry, choć od momentu prekonizacji minęło pół roku, przysparzała Popielowi wielu trudności w sprawach zarządzania powierzoną mu diecezją (zwłaszcza, że nie było tam wówczas sufragana), dlatego też – jak pisze cytowany już ksiądz Filochowski – *nie mając pewności, czy otrzyma pozwolenie na przyjęcie konsekracji przez jednego biskupa i czy będzie możebny w bliskim czasie przyjazd trzech biskupów na konsekrację, nominat odniósł się do Rzymu, aby mu pozwolono bierzmować przed przyjęciem poświęcenia biskupiego. W listopadzie tegoż roku 1863 odebrał odpowiedź, że Ojciec Święty nie tylko daje mu władzę bierzmowania, lecz nadto celebrowania pontyfikalnie i udzielania czterech mniejszych święceń alumnom swoich seminariów. Ale nie korzystał [Popiel] z tego przywileju, gdyż jednocześnie nadeszła wiadomość, że niebawem otrzyma breve papieskie, mocą którego upoważniony zostanie do przyjęcia konsekracji od jednego biskupa w asystencji dwóch pralatów. Jakoż niebawem pomieniony dokument otrzymał. Najbliższym był biskup [Henryk Ludwik] Plater w Łowiczu, ale ten zapadał na epilepsję i choroba ta coraz częściej go trapiła, zachodziła więc wątpliwość, czy będzie mógł dokonać tak długiego obrzędu. Z pytaniem tym wyprawił [Popiel] jednego z kapłanów do sufragana łowickiego, który wtenczas w lepszym był stanie zdrowia i przyrzekł zjechać do Płocka na dzień oznaczony. Szóstego grudnia miała się [więc] odbyć konsekracja. [...] Dopiero w sobotę [5 XII] o czwartej po południu przybył biskup [Plater] i na gwałt przygotowywano się do jutrzejszej uroczystości. Zamówieni konni posłańcy roznieśli wiadomość do sąsiednich proboszczów, aby przybyli do katedry i uprzedzili [wcześniej] lud, że na ten raz nabożeństwa niedzielnego nie będzie z powodu konsekracji. Wskutek tego ludność z okolicy tłumnie pospieszyła do Płocka i od samego rana, w drugą niedzielę Adwentu, zapełniła obszerną katedrę. Obrzęd konsekracji z wielką okazałością rozpoczął się o godzinie dziewiątej. [...] [Podczas niego] na chwilę opanował wszystkich wielkich niepokój, albowiem po «Litani [do Wszystkich Świętych]» dostał konsekратор lekkiego ataku – śmiertelnie blady usiadł na faldystorium i drżały mu zsiniałe wargi. Zachodziła więc obawa, że może nie zdola dokończyć konsekracji. Bóg jednak ustrzegł od tak smutnego wypadku. Biskup [Plater] rychło przyszedł do siebie i wszystko odbyło się [już dalej] w należytym porządku²¹.*

Więcej szczegółów na temat tamtej wyjątkowej uroczystości znajdujemy w pamiętnikach samego Wincentego Popiela, z którego zapissek (wówczas jeszcze nie

¹⁹ W. Chościak-Popiel, *Pamiętniki*, t. 1, s. 141-144.

²⁰ Jw., t. 1, s. 144-147; „Przegląd Katolicki” 1 (1863) nr 36 (z 10 IX 1863), s. 572; R. F [ilochowski], *Życiorys Arcypasterza*, s. 807.

²¹ R. F [ilochowski], *Życiorys Arcypasterza*, s. 808-809.

publikowanych) Filochowski zdaje się korzystał. Główny bohater opisywanych wydarzeń zanotował m.in.: *Małą miałem nadzieję, aby prośba moja otrzymania konsekracji przez jednego biskupa skutek odniosła. [...] W listopadzie [1863] dowiedziałem się, iż [jednak] zgodzono się, abym był konsekrowany przez jednego biskupa w asystencji dwóch prałatów. [...] Należało zaś działać w największej tajemnicy, bo mógł i rząd teraz sprzeciwić się konsekracji. Skoro dokument do rąk otrzymałem, zaraz wyprawilem zaufanego kapłana z listem do biskupa Platera, mieszkającego w Łowiczu, z zapytaniem, czy nie odmówi przyjechania do Płocka dla dopełnienia konsekracji sam, na co odpisał twierdząco, byle go tydzień naprzód uwiadomić. Zaprosilem więc [go] na drugą niedzielę Adwentu, przypadającą 6 XII. Sam także gotowałem się do tej uroczystości, ale w największej tajemnicy. [...] Ponieważ biskup Plater często zapadał na zdrowiu, a chciałem być pewien, czy na dzień oznaczony przybędzie, przeto już w poniedziałek po pierwszej niedzieli Adwentu wyprawilem księdza Juliusza Grabowskiego do Łowicza, aby ułatwił podróż księdzu biskupowi [Platerowi], tak, iżby stanął w Płocku w czwartek, a najdalej w piątek [...]. Obawiając się zakazu od rządu, albo jakiejś burdy od resztek organizacji [mowa o powstańcach – przyp. aut], musiałem się ukrywać ze wszystkim. Dla przeszkodzenia tej ostatniej chciałem mieć dużo ludności wiejskiej na ceremonii, miałem więc gotowe listy i dwóch posłańców konnych zamówionych dla wyprawienia ich do najbliższych proboszczów, aby ci – według swej możliwości – lud powiadomili o konsekracji i przybyli w niedzielę rano. Dopiero [jednak] o 4-tej po południu w sobotę przyjechał biskup [Plater] i wtedy mogłem [już] powiedzieć głośno, że jutro będzie konsekracja. [...] Po mieście wiadomość szybko się rozeszła, ale przyjmowano ją z niedowierzaniem. [...] W niedzielę o 9-tej zadzwonił poważnie [dzwon] «Zygmunt» [...]. Kościół był ludem nabity, ja się ubierałem w kaplicy św. Zygmunta. Bulle czytał kanonik [Feliks] Motyliński, a konsekrującemu biskupowi asystentami byli: prałat [Tomasz] Myśliński i kanonik [Antoni] Baliński. [...] [W pewnej chwili] biskup [Plater] siedział na faldistorium [...] śmiertelnie blady. Wargi sine drgały, widocznie był to lekki atak jego epileptycznej choroby, która go czasami napadała. Kląkłem [wówczas] na stopniach ołtarza i prosiłem, aby duchowieństwo się zbliżyło i przecze-kało, póki osłabienie nie przejdzie. Trwało to z pięć minut, ale mi się [one] długie wydawały. A gdy przyszedł do siebie, spokojnie dokończył ceremonii²². Relacja z konsekracji biskupa Popiela ukazała się też wkrótce po tamtej dacie w warszawskim „Przeglądzie Katolickim” (w numerze z 17 XII 1863), z którą to gazetą był on uprzednio związany²³, krótka zaś wzmianka również w „Kurierze Warszawskim” (numer z 21 XII 1863)²⁴.*

Jak zatem z przytoczonych świadectw dość jednoznacznie wynika, początkowo Wincenty Popiel zamierzał sakrę biskupią przyjąć z rąk metropolity Zygmunta Szczęsnego Felińskiego (zapewne w samej Warszawie), zapraszając na współkonsekratorów Macieja Majerczaka z Kielc i Henryka Platera z Łowicza. Kiedy

²² W. Chościak-Popiel, *Pamiętniki*, t. 1, s. 171-174.

²³ „Przegląd Katolicki” 1 (1863) nr 50 (z 17 XII 1863), s. 794-795, 797.

²⁴ „Kurier Warszawski” R. 1863 nr 291 (z 9/21 XII 1863), s. 1485.

arcybiskup warszawski został internowany, nominat z Płocka upatrzył na głównego konsekratora z kolei ordynariusza kujawsko-kaliskiego Michała Jana Marszewskiego, nie dokonując już przy tym zmian, gdy chodzi o osoby współkonsekratorów. Termin święceń biskupich został też wyznaczony na 15 VIII 1863 (alternatywnie 16 VIII), przy czym odbyć się miały one w katedrze Wniebowzięcia NMP we Włocławku. Z jakich względów nie doszło do owej ceremonii w oznaczonym miejscu i czasie, była już obszernie mowa powyżej. Ostatecznie, uzyskawszy wpiery nieodzowną w takim przypadku dyspensę ze strony Stolicy Apostolskiej, przyjął Popiel sakrę 6 XII 1863 we własnej świątyni katedralnej w Płocku z rąk jednego tylko biskupa, tytulariusza mosynopolitańskiego Henryka Ludwika Platera. W obrzędzie tym asystowali konsekratorowi (za wspomnianą dyspensą): 62-letni prałat Tomasz Franciszek Myśliński (1802-1876), kustosz miejscowej kapituły katedralnej, do niedawna też administrator diecezji (wikariusz kapitulny) w okresie przedłużającego się wakatu, oraz 67-letni kanonik Antoni Baliński (1797-1885), prokurator i sekretarz kapituły, niedługo później awansowany tamże na prałaturę archidiacona²⁵.

Godzi się odnotować w tym miejscu, że biskupowi podlaskiemu Beniaminowi Szymańskiemu, który niegdyś z góry wymówił się od ewentualnego wzięcia udziału w spodziewanej sakrze Wincentego Popiela w Warszawie, przyszło dopełnić sakry (i to zresztą jeszcze przed Bożym Narodzeniem 1863 r.) owegoż kontrowersyjnego nominata sejneńskiego Konstantego Łubieńskiego, z powodu którego nie doszła niegdyś do skutku uroczystość zaplanowana na 15 VIII tr. Konsekracja ta odbyła się 20 XII 1863 w Janowie Podlaskim i stało się na niej wymaganych trzech biskupów (jak tego zdecydowanie pragnął Łubieński, a co nie udało się Popielowi. Ordynariusz plocki był zresztą proszony wtenczas na współkonsekratora, jednakże poczuł się zmuszony odmówić, co w swych pamiętnikach uzasadnił następująco: *Zadanie [to] było trudne, [jako że] należało wyjechać niezwłocznie, by stanąć na czas, a nie wiedziałem, czy mi dadzą w Warszawie paszport na dalszą*

²⁵ Zob. poprzednie przypisy. Także: HC, t. 8 (1846-1903), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patawii 1978, s. 460 (gdzie błędna data 13 XII 1863); W. Krzyżanowski, Katedra plocka..., s. 169 (nr LXXVIII); S. Tarnowski, X. Wincenty Chościak (Popiel, arcybiskup warszawski. Wspomnienie pośmiertne, Kraków 1913, s. 4; A. J. Nowowiejski, Plock..., s. 74 (nr LXXVI); P. Kubicki, Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861-1915, ser. I t. 3, Sandomierz 1933, s. 382 (całość: s. 381-385); H. E. Wyczawski, Arcybiskup Zygmunt Szczęśny Feliński..., s. 290; T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 59 (nr 70); R. Żmuda, Działalność dydaktyczna i pisarska profesorów i wychowawców warszawskiej Akademii Duchowej 1837-1867, Warszawa 1979, s. 211-212; R. Bender, A. Gałka, Popiel-Chościak Popiel Wincenty Teofil (1825-1912), arcybiskup metropolita warszawski, [w:] PSB, t. 27, Wrocław 1983, s. 580; SPTK, t. 3, s. 415 (R. Żmuda); Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, „Życie Katolickie” 2 (1983) nr 5-6, s. 28; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 164; M. Budziarek, Nieprzeciętni. Rzecz o arcybiskupach warszawskich, Częstochowa 1993, s. 100. Por.: „Przegląd Katolicki” 41 (1903) nr 50 (z 27 XI/10 XII 1903), s. 791. Nadto: Z. Skielczyński, Plater (Broel-Plater) Henryk Ludwik (1817-1868), biskup sufragan łowicki, [w:] PSB, t. 26, Wrocław 1981, s. 657; A. J. Papirowski, J. Stefański, Płocczanie..., s. 37, 417-418. Por.: W. Malej, Ordynariusze warszawscy [w:] Szkice z dziejów archidiecezji warszawskiej, pod red. W. Maleja, Rzym 1966, s. 114.

drogę, i gdyby odmówiono, co z sobą począć, bo już bym nie zdążył wrócić do Płocka na Święta [Bożego Narodzenia]. Na Podlasiu jeszcze trwało powstanie, łatwo więc było wpaść w jedną czy drugą zasadzkę. Nie bardzo [też] miałem za co jechać, więc odmówiłem tej posługi najlepszemu memu przyjacielowi, który jednak o to nie miał do mnie żalu²⁶. W tej sytuacji na współkonsekratorów Łubieńskiego uzgodnieni zostali: miejscowy sufragan (podlaski) Józef Twarowski i znany nam już Henryk Plater z Łowicza. Ów ostatni wszakże, po niedawnych trudach związanych z wyjazdem do Płocka na konsekrację Wincentego Popiela, bardziej jeszcze zapadł obecnie na zdrowiu i w związku z tym jego przyjazd do Janowa Podlaskiego okazał się niemożliwy, ostatecznie więc jako drugi konsekrator stawił się tam w oznaczonym terminie sufragan lubelski Walenty Baranowski²⁷.

Co się tyczy z kolei trzeciego z prekonizowanych 16 III 1863 (tj. wspólnie z Popielem i Łubieńskim) biskupów polskich, sufragana warszawskiego Pawła Rzewuskiego, to przed swą deportacją w roku 1865 do Astrachania nie zdołał on otrzymać sakry, zaś po uwolnieniu w r. 1886 i wyjeździe do Galicji, liczący sobie wówczas ponad osiemdziesiąt lat nominat zrezygnował w zupełności z przyjęcia święceń biskupich, chociaż nie było już wtedy po temu przeszkód. Zmarł też w 89. roku życia (1892) nie będąc konsekrowanym²⁸.

Okolicznościom sakry Wincentego Teofila Chościak (Popiela poświęciliśmy tu nieproporcjonalnie dużo uwagi, bowiem towarzyszące jej uwarunkowania, ze wszech miar osobliwe i wymagające szerszego naświetlenia, stanowią jak dotąd zgoła nieznaną kartę w dziejach Kościoła polskiego pod zaborem rosyjskim w XIX stuleciu. Dla historii diecezji płockiej tamte święcenia biskupie z roku 1863 jawią się wszakże tym ważniejsze i zasługujące na obszerniejszą analizę wydarzenie, jako że miała to być ostatnia konsekracja ordynariusza loci w katedrze w Płocku przed rokiem 1999, kiedy to pełni kapłaństwa dostąpił aktualny Pasterz diecezji, biskup Stanisław Wielgus²⁹. Sakry następców Wincentego Popiela odby-

²⁶ W. Chościak-Popiel, *Pamiętniki*, t. 1, s. 175.

²⁷ „Przegląd Katolicki” 1 (1863) nr 52 (z 31 XII 1863), s. 827; [R. Łubieński], *Konstanty Ireneusz...*, s. 209-212; W. Chościak-Popiel, *Pamiętniki*, t. 1, s. 175. Zob. także: W. Jemielity, *Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872*, Lublin 1972, s. 55; H. E. Wyczawski, *Arcybiskup Zygmunt Szczęsny Feliński...*, s. 290; K. R. Prokop, *Polscy biskupi franciszkańscy*. Słownik biograficzny, Kraków 2003, s. 144 (147).

²⁸ Zob.: *Biskupi nasi uwięzieni lub wygnani od roku 1767*, Kraków 1903, s. 21-24 (m.in.: Wypadkiem, jakiego zapewne w dziejach Kościoła drugiego nie ma, było, że ksiądz Rzewuski, będąc lat blisko 30 biskupem, nie otrzymał sakry. Dopóki był na wygnaniu, było to niepodobnem, a wróciwszy do kraju, wymówił się z pokory); W. Chościak-Popiel, *Pamiętniki*, t. 1, s. 151-152; A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości*. *Pamiętniki*, wyd. T. Krawczak i R. Świętek, Kraków 2000, s. 94-95; [R. Łubieński], *Konstanty Ireneusz...*, s. 196-197, 250-251; P. Kubicki, *Bojownicy kapłani...*, ser. I t. 3, s. 396-422; ser. III t. 3, *Sandomierz 1939*, s. 412-417; H. E. Wyczawski, *Arcybiskup Zygmunt Szczęsny Feliński...*, wg indeksu (zwl. s. 293-293); R. Żmuda, *Działalność dydaktyczna...*, s. 216-217; B. Kumor, *Rzewuski Paweł*, krypt.: Ks. P. R., K. P. R., (1804-1892), biskup nominat, administrator archidiecezji warszawskiej, bibliista, profesor Akademii Duchownej w Warszawie, [w:] *PSB*, t. 34, Wrocław 1992-1993, s. 136-138.

wać się miały już w zdecydowanie zwyczajniejszych okolicznościach, stąd omówimy je poniżej nieporównanie zwięźle i bez wnikania w szczegóły.

W roku 1868, po zaledwie trzechletnich rządach, ówczesny biskup płocki, wezwany do Warszawy (28 VIII), został wywieziony stamtąd do Nowogrodu, gdzie przyszło mu spędzić na wygnaniu siedem lat. Zwolniony we wrześniu 1875 r., nie wrócił już wszakże do Płocka, gdyż jeszcze 5 VII tr. papież bł. Pius IX dokonał jego translacji na stolicę biskupią we Włocławku³⁰. W diecezji płockiej ponownie nastąpił długotrwały wakat, ciągnący aż po rok 1883, w którym to okresie rządy w niej sprawował (jako wikariusz kapitulny) ustanowiony w r. 1872 miejscowym sufraganem Aleksander Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski. Dopiero w dzień przed dwudziestą rocznicą niegdyśjszej prekonizacji W. T. Popiela – 15 III 1883, papież Leon XIII mógł powierzyć godność pasterską osieroconego przez tak długi czas Kościoła płockiego Kasprowi Borowskiemu.

Sędziwy ów hierarcha, liczący sobie wtenczas 81 lat, do grona episkopatu włączony został jeszcze w roku 1848, prekonizowany 3 VII tr. ordynariuszem łuckim i żytomierskim. Jego sakra odbyła się 17 XII (5 XII starego stylu) 1848 w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu (zbudowanym i poświęconym w r. 1763), przy czym głównym szafarzem święceń był wtenczas sufragan płocki Antoni Melchior Fijałkowski, tytulariusz Hermopolis i wikariusz kapitulny archidiecezji warszawskiej (późniejszy tamże arcybiskup (metropolita), natomiast w charakterze współkonsekratorów wystąpili: ordynariusz sandomierski Józef Joachim Goldmann i koadiutor mohylowski Ignacy Hołowiński, biskup tytularny Carystus (Carythus)³¹. Diecezjami łucką i żytomierską rządził Kasper Borowski do roku 1869, wówczas bowiem został zesłany do Permu, gdzie przebywać musiał aż po rok 1882. Podobnie, jak Wincenty Popiel, tak też i ów hierarcha nie miał możliwości powrócić z wygnania do diecezji swej dotychczasowej posługi, lecz powierzone mu zostały rządy w innym Kościele partykularnym – właśnie

²⁹ Por.: M. M. Grzybowski, Po 136 latach sakra ordynariusza w katedrze płockiej, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 84/94/ (1999) nr 9, s. 362-365.

³⁰ Zob.: Biskupi nasi uwięzieni lub wygnani..., s. 27-28; W. Chościak-Popiel, Pamiętniki, t. 2, Kraków 1915, s. 230 nn.

³¹ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 23, k. 433r-434v (zob. także vol. [25], Tezka 1882-1883 (rok 1883), brak paginacji); HC, t. 8, s. 350; T. Dobszewicz, Wspomnienia z czasów, które przeżyłem, Kraków 1883, s. 170-173; R. F [ilochowski], Żywoć ś. p. Kaspra Borowskiego, biskupa płockiego, „Przegląd Katolicki” 23 (1885) nr 13 (z 14/26 III 1885), s. 196; tenże, Dwaj biskupi - ś. p. ks. Kasper Borowski, biskup płocki, i ś. p. ks. Kazimierz Wnorowski, biskup lubelski. Ich żywot, zasługi i prace, Warszawa 1885, s. 18; A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 75 (nr LXXVII); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 59 (nr 71); SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 203 (M. Banaszak); P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 121 (122); K. R. Prokop, Sylwetki biskupów łuckich, Biały Dunajec-Ostróg 2001, s. 180. Także: Biskupi nasi uwięzieni lub wygnani..., s. 38-41. Zob. nadto: S. J. Siennicki, Opis historyczny rzymsko-katolickiego kościoła Świętej Katarzyny w St. Petersburgu od r. 1763 do 1872, Warszawa 1872; R. Hankowska, Kościół św. Katarzyny Panny i Męczenniczki Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu. Historia (architektura (wystrój wnętrza (problemy rekonstrukcji i konserwacji, Warszawa 1997.

płockim. Jego pasterzowanie tu nie trwało wszakże długo, bowiem 26 XI 1884 tknięty został paralizem (skutkiem czego utracił na pewien czas nawet mowę), a 15 I 1885 nastąpił jego zgon. W tym krótkim okresie swej działalności w Płocku zdołał wszakże wystarać się o nowego sufragana w osobie blisko niegdyś związanego z arcybiskupem Felińskim Henryka Piotra Kossowskiego (bezpośredniego następcy W. T. Popiela na funkcji rektora Akademii Duchownej w Warszawie), który też obecnie przejął rządzący w diecezji płockiej w charakterze wikariusza kapitulnego (1885-1890).

Kolejnym biskupem Płocka prekonizowany został 30 XII 1889 przez papieża Leona XIII 58-letni Michał Nowodworski, wielce zasłużony dla kultury narodowej m.in. jako redaktor „Pamiętnika Religijno-Moralnego” i „Przeglądu Katolickiego” (jego założyciel), przede wszystkim zaś jako inicjator i wydawca wielotomowej „Encyklopedii Kościelnej”. Jego konsekracja odbyła się we wtorek 13 V (1 V starego stylu) 1890 w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu, zaś w charakterze głównego konsekrateura wystąpił ordynariusz kujawsko – kaliski (włocławski) Aleksander Kazimierz Bereśniewcz, natomiast na współkonsekratorów zaproszono ordynariusza tyraspolskiego Antoniego Jana Zerra i sufragana żmudzkiego Antoniego Baranowskiego, obok których asystowali temu obrzędowi także wyświęceni na biskupów bezpośrednio w poprzednich dniach (odpowiednio 7 i 11 V) ordynariusz wileński Antoni Audziejewicz i jego sufragan Ludwik Zdanowicz³². Niezbyt podeszły wiek nowego pasterza diecezji płockiej zdawał się zapowiadać, iż po długoletnich wakatach nastąpi wreszcie dłuższy pontyfikat, nadwerżony wszakże licznymi trudami organizm biskupa Nowodworskiego poddał się trawiącej go już od dawna chorobie i zaledwie w sześć lat po konsekracji, 12 VI 1896, nastąpił zgon³³. Powtórnie też obrany zo-

³² „Przegląd Katolicki” 28 (1890) nr 20 (z 3/15 V 1890), s. 305-306; nr 21 (z 10/22 V 1890), s. 328-329; HC, t. 8, s. 460. Także: A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 75-76 (nr LXXVIII); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 59-60 (nr 72); R. Żmuda, Działalność dydaktyczna..., s. 184-185; SPTK, t. 3, s. 224 (R. Żmuda); P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 160; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 363; tenże, Biskup Michał Nowodworski, pasterz płocki (1889-1896), „Miesięcznik Pastorski Płocki” 85/95/ (2000) nr 11, s. 539. Por.: „Przegląd Kościelny” 12 (1890) cz. 1, s. 430, gdzie w kontekście sakry M. Nowodworskiego oraz dwóch innych ówczesnych nominatów przeczytać można następującą refleksję: *Dlaczego w Rosji biskupów po ukazie zwołuje się na konsekrację, gdy po całym świecie biskup obiera sam sobie miejsce konsekracji? [Otóż] Rosja nie życzy sobie, aby życie katolickie w kraju obudzone zostało widokiem wspaniałych uroczystości kościelnych, iżby lud prosty nabył przekonania, że wszelka władza – nawet kościelna – ma swoje źródło w Petersburgu. Biskup płocki [Michał Nowodworski] i lubelski [Franciszek Jaczewski] należą do metropolii warszawskiej i sama przyzwoitość wskazuje, że ich konsekracji powinien dopełnić ich metropolita, ks. [Wincenty] Popiel. Nic nie pomoże – muszą oni jechać do Babilonu nad Newą, choć ani Mohylew, ani Petersburg nie są ich metropolią, ale tak car kazał i słuchać trzeba.*

³³ „Przegląd Katolicki” 34 (1896) nr 26 (z 13/25 VI 1896), s. 409-411; nr 27 (z 20 VI/2 VII 1896), s. 417-422; P. Borniński, Mowa żałobna przy zwłokach ś. p. Biskupa Michała Nowodworskiego, pasterza płockiego, wypowiedziana, Warszawa 1906; B. Kumor, Nowodworski Michał (1831-1896), profesor Akademii Duchownej w Warszawie, wydawca „Encyklopedii

stał na wikariusza kapitulnego biskup Kossowski, wówczas już wszakże sufragán kujawsko-kaliski (do Włocławka przeniesiony w tym samym dniu, w którym M. Nowodworski otrzymał prekonizację na Płock), na objęcie przez niego zarządu diecezją nie zgodziły się niemniej władze rosyjskie, stąd też funkcja ta przypadła prałatowi Wincentemu Szymonowi Petrykowskiemu (1845-1927), oficjałowi sądu biskupiego.

Po upływie roku od śmierci poprzedniego pasterza, papież Leon XIII prekonizował 2 VIII 1897 nowym ordynariuszem plockim Franciszka Albina Symona, dotychczasowego sufragana mohylowskiego. Ustanowiony tytulariuszem Zenopolis 17 XII 1891, sakrę otrzymał on 27 III (15 III starego stylu) 1892 w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu z rąk ordynariusza kujawsko-kaliskiego (włocławskiego) Aleksandra Kazimierza Bereśniewicza, który dwa lata wcześniej wyświęcił na biskupa również Michała Nowodworskiego, zaś współkonsekratorami byli wspomniany właśnie ówczesny ordynariusz plocki oraz Ludwik Zdanowicz, tytulariusz Diospolis i sufragán wileński³⁴. Nie dane wszakże było A. F. Symonowi objąć w roku 1897 rządów pasterskich w Płocku, sprzeciwiły się bowiem temu władze carskie, sam zaś niefortunny biskup został deportowany do Odessy, którą opuścić mógł dopiero w r. 1901, zmuszony wtenczas wyjechać w ogóle poza granice Cesarstwa Rosyjskiego. Wiązało się to też z rezygnacją z biskupstwa plockiego, przy czym papież Leon XIII podniósł go wówczas – 15 IV 1901 – do godności arcybiskupa tytularnego Attalei. Tego też samego dnia namiestnik Chrystusowy prekonizował nowym ordynariuszem dla Płocka związanego dotąd z diecezją saratowską 50-letniego Jerzego Józefa Szembeka, mającego za sobą zaledwie osiem lat kapłaństwa. Podobnie, jak niegdyś Michał Nowodworski, jego drugi z kolei następca na biskupstwie plockim pełni kapłaństwa dostąpił w murach kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu. Uroczystość owa miała miejsce 30 VI (17 VI starego stylu) 1901, przy czym w charakterze głównego konsekratora wystąpił wtenczas nowo ustanowiony metropolita mohylowskim Bolesław Hieronim Kłopotowski, natomiast obowiązki współkonsekratorów przyjęli na siebie ordynariusze: sejneński Antoni Baranowski oraz łucki i żytomierski Karol Antoni Niedziałkowski. Była to zatem pierwsza sakra rząd-

---

Kościelnej”, biskup plocki, [w:] PSB, t. 23, Wrocław 1978, s. 368-370; M. M. Grzybowski, Biskup Michał Nowodworski..., s. 541.

³⁴ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. [26], Teczka 1890-1892, brak paginacji (por. tamże, vol. [27], Teczka 1900 (1902, brak paginacji); „Przegląd Katolicki” 30 (1892) nr 14 (z 26 III/7 IV 1892), s. 219; HC, t. 8, s. 602-603. Także: Biskupi nasi uwzięieni lub wygnani..., s. 71-80; SPTK, t. 4, Warszawa 1983, s. 237-238; Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 39; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 172. Por.: „Przegląd Kościelny” 14 (1892) cz. 1, s. 356, gdzie w odniesieniu do sakry F. A. Symona zanotowano m. in.: *Konsekracji dopełnił ksiądz biskup Bereśniewicz w asystencji biskupów: Nowodworskiego i Zdanowicza. Swojego czasu donosił rosyjskie dzienniki, że tych biskupów wybrał i zaprosił nie Nominat, nie Metropolita, nawet nie pada biskupami Kolegium Duchowne, z wysłanników diecezjalnych złożone, ale minister wyznań. Dzieje się to w tym celu, aby przekonać, że źródłem wszelkiej władzy jest car i nikt inny, oprócz niego, w granicach Imperium Rosyjskiego.*

cy Kościoła płockiego w XX stuleciu³⁵. Już wszakże w r. 1903 (9 XI) uzyskał Szembek translację na arcybiskupstwo mohylowskie, wakujące po śmierci jego niegdysiejszego konsekrateura, od którego to momentu nie minęło pół roku, gdy z kolei stolica w Płocku przypadła z dniem 1 IV 1904 rektorowi seminarium w Żytomierzu, 56-letniemu Apolinaremu Wnukowskiemu. Tak jak jego bezpośredni poprzednik, również on święcenia biskupie przyjął w Sankt Petersburgu, w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej, które to wydarzenie miało miejsce 13 XI (31 X starego stylu) 1904. Właśnie też nowy metropolita Jerzy Józef Szembek, niedawny rządca Kościoła płockiego, był głównym konsekrateorem swego następcy, zaś w charakterze współkonsekrateurów wystąpili ordynariusze: wileński Edward Ropp i kujawsko-kaliski (włocławski) Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki³⁶.

Rok 1908 przyniósł powtórzenie sytuacji, jaka miała miejsce zaledwie kilka lat wcześniej. Dotychczasowy biskup płocki, Apolinary Wnukowski, awansowany został (16 VI 1908) na metropolię mohylowska (po śmierci J. J. Szembeka), wkrótce też później dane mu było udzielić sakry swemu następcy na dotychczas zajmowanej stolicy, którym został 50-letni Antoni Julian Nowowiejski – rektor Seminarium Duchownego w Płocku i wikariusz generalny diecezji. I tym razem miejscem uroczystości konsekuracyjnych był stołeczny Sankt Petersburg, odmiennie wszakże, aniżeli w uprzednio omówionych przypadkach, akt ów miał miejsce nie w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej, lecz w poświęconej 35 lat wcześniej (w r. 1873) prokatedrze (archidiecezji mohylowskiej) Wniebowzięcia (Zaśnięcia) NMP. Podczas obrzędu udzielania sakry ustanowionemu dla diecezji płockiej pasterzowi, u boku metropolity Wnukowskiego w charakterze współkonsekrateurów wystąpili ordynariusze: kujawsko-kaliski (włocławski) Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki oraz łucki i żytomierski Karol Antoni Niedziałkowski. Swoją obecnością ceremonię tamtą uświetnili również nowo włączeni do grona episkopatu dwaj sufragani mohylowscy: Stefan Antoni Denisewicz i Jan Cieplak, z których ów dru-

³⁵ „Przegląd Katolicki” 39 (1901) nr 27 (z 21 VI/4 VII 1901), s. 417; nr 28 (z 28 VI/11 VII 1901), s. 446; nr 29 (z 5/18 VII 1901), s. 449 (453; HC, t. 8, s. 460. Zob. także: A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 76-77 (nr LXXIX); J. Wasilewski, Arcybiskupi i administratorowi archidiecezji mohylowskiej, Pińsk 1930, s. 134-150; T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 60 (nr 73); Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 49; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 173; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 363-364; tenże, Biskupi Szembekowie na stolicy płockiej, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 84/94/ (2000) nr 6, s. 317; Nasze Kościoły, t. 1 cz. 1 - Archidiecezja mohylowska. Mohylowszczyzna, Warszawa 2001 [reprint], s. 25-26. Nadto: P. Mańkowski, Pamiętniki, Warszawa 2002, s. 83, 153.

³⁶ „Przegląd Katolicki” 42 (1904) nr 41 (z 30 IX/13 X 1904), s. 652; nr 45 (z 28 X/10 XI 1904), s. 716; nr 50 (z 2/15 XII 1904), s. 794nn; HC, t. 9 (1903-1922), cur. Z. Pięta, Patavii 2002, s. 304. Także: A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 77-78 (nr LXXX); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 60 (nr 73); Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 51; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 177; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 364; Nasze Kościoły, t. 1 cz. 1, s. 26-27. Por. nadto: J. Wasilewski, Arcybiskupi i administratorowie..., s. 150-152; A. J. Papierowski, J. Stefański, Płocczanie..., s. 639.

gi (dziś kandydat do chwały ołtarzy – zostać miał w kilkanaście lat później pierwszym metropolitą wileńskim (1925)³⁷.

Po okresie kilku krótkotrwałych pontyfikatów, przerywanych do tego dłuższymi nieraz wakacjami, w dziejach Kościoła płockiego nastąpiło obecnie aż 33-letnie posługiwanie pasterskie biskupa Nowowiejskiego, w r. 1930 podniesionego do godności arcybiskupa tytularnego Silyum. Mogło ono zresztą trwać jeszcze dłużej, gdyż przerwane zostało nie naturalnym zejściem arcypasterza, lecz jego męczeńską śmiercią z rąk hitlerowskiego okupanta, w momencie której hierarcha ten liczył sobie 83 lata (1941). Współ ze swym sufraganem Leonem Wetmańskim został też arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski zaliczony w r. 1999 (13 VI) w poczet błogosławionych Kościoła katolickiego przez papieża Jana Pawła II. Nowy ordynariusz dla Płocka mógł też być ustanowiony dopiero po zakończeniu okupacji hitlerowskiej i ustaniu działań wojennych, został nim zaś dotychczasowy sufragan łomżyński Tadeusz Paweł Zakrzewski, którego translacja nastąpiła 12 IV 1946. Jako tytulariusz Cariany, prekonizowany 8 VIII 1938, sakrę otrzymał on w czwartek 22 IX tr. w archikatedrze śś. Apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu z rąk kardynała Augusta Hlonda, metropolity gnieźnieńskiego i poznańskiego, prymasa Polski, oraz ordynariuszy: łomżyńskiego Stanisława Łukomskiego i wrocławskiego Karola Mieczysława Radońskiego (obu niegdyśszych sufraganów poznańskich, z którą to archidiecezją T. P. Zakrzewski był dotąd związany)³⁸.

³⁷ „Przegląd Katolicki” 46 (1908) nr 50 (z 10 XII 1908), s. 799; „Głos Płocki” 1 (1908) nr 98 (z 22 XII 1908), s. 4; HC, t. 9, s. 304-305. Także zob. m.in.: T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, s. 60-61 (nr 75); W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, t. 2, Warszawa 1977, s. 278; SPTK, t. 6, Warszawa 1983, s. 566 (M. Grzybowski); Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 54-55; P. Nitecki, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 160; M. M. Grzybowski, *Antoni Julian Nowowiejski (1858-1941)*, [w:] *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski (1908-1941)*. W pięćdziesiątą rocznicę męczeńskiej śmierci, pod red. A. Suskiego, W. Góralskiego i T. Żebrowskiego, Płock 1991, s. 11; Świadczenia. Wypowiedzi o arcybiskupie A. J. Nowowiejskim, biskupie płockim 1908-1941, zebrał i oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1991, s. 39, [81] (ilustr.); *Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego 1908-1941*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1992, s. 20; J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 1995, s. 261; K. Krasowski, *Biskupi katolicycy II Rzeczypospolitej*. Słownik biograficzny, Poznań 1996, s. 180; *Męczennicy za wiarę 1939-1945*, pod red. W. M. Moroza i A. Datki, Warszawa 1996, s. 148; W. Góralski, *Będziecie moimi świadkami*, Płock 1999, s. 8; M. M. Grzybowski, *Po 136 latach...*, s. 364; D. Majewski, *Błogosławiony arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski (Męczennicy 1939-1945)*, z. 31), Wrocław 2001, s. 15; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie...*, s. 436; M. M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939 (1945, Wrocław-Płock 2002*, s. 21; W. Filipowicz, *Duchowieństwo diecezji płockiej w latach 1918-1939*, Oberwald-Płock 2003, s. 107.

³⁸ „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 12 (1938) nr 10, s. 149 (nr 74); „Przewodnik Katolicki” 44 (1938) nr 40 (z 2 X 1938), s. 650. Także: „Kronika Diecezji Wrocławskiej” 32 (1938) nr 10, s. 290; T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, s. 61 (nr 76); Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 111; K. Krasowski, *Biskupi katolicycy...*, s. 256.

Pierwszy po II wojnie światowej pasterz Kościoła plockiego rządu sprawował przez piętnaście lat, zaś po jego śmierci (zmarł 26 XI 1961) nastąpił w diecezji kolejny dłuższy wakant, również tym razem – podobnie, jak niegdyś za czasów zaborów oraz niedawnej okupacji – uwarunkowany względami natury politycznej. Tymczasowy zarząd biskupstwem sprawował w tym okresie prekonizowany sufraganiem na zaledwie sześć dni przed zgonem ordynariusza (20 XI 1961) Jan Wosiński, tytulariusz Abaradiry, od 19 V 1962 noszący tytuł administratora apostołskiego. On też był najpoważniejszym kandydatem na wakującą stolicę, jego kandydatura spotkała się jednak z odrzuceniem ze strony władzy państwowej i ostatecznie prekonizację na Płock uzyskał 21 I 1964 kolejny pochodzący z Poznania (po T. P. Zakrzewskim) – Bogdan Marian Sikorski, dotychczasowy wikcekanclerz Kurii Arcybiskupiej i sędzia Sądu Arcybiskupiego w Poznaniu. Jego sakra odbyła się 5 IV 1964 w bazylice Podwyższenia Krzyża Św. i Narodzenia NMP na Jasnej Górze i w tym też przypadku obowiązków głównego konsekratora podjął się prymas Polski, kardynał Stefan Wyszyński (następca A. Hlonda), arcybiskup gnieźnieński i warszawski, natomiast współkonsekratorami byli: metropolita poznański Antoni Baraniak (salezjanin) i wspomniany sufragan plocki Jan Wosiński, dotychczasowy administrator apostołski diecezji³⁹.

Rządy biskupa B. M. Sikorskiego, to kolejny długi pontyfikat w dziejach Kościoła plockiego. Ordynariuszem był on formalnie aż do swej śmierci (4 II 1988), czyli przez 24 lata, jeszcze wszakże wraz z dniem 10 I 1984 (co ogłoszono 14 I tr.) otrzymał koadiutora w osobie dotychczasowego biskupa pomocniczego z Lublina Zygmunta Kamińskiego, ustanowionego 20 VII 1984 przez Stolicę Apostolską administratorem *sede plena* (z mocą obowiązywania od 17 VIII tr.), w którego ręce zdał zarząd sprawami diecezji. Wraz też ze zgonem tegoż ordynariusza dotychczasowy administrator został jego następcą w godności pasterskiej, którą sprawował do roku 1999. Jak już wspomniano, przed przyjściem do Płocka biskup Zygmunt Kamiński był sufraganiem lubelskim i jako tytulariusz Midiki (Midica) sakrę otrzymał 30 XI 1975 w katedrze śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Lublinie z rąk ordynariusza loci Bolesława Pylaka, u boku którego współkonsekratorami byli biskupi: siedlecki Jan Mazur i warmiński Józef Drzazga⁴⁰.

³⁹ „Miesięcznik Pastorski Płocki” 49/59/ (1964) nr 6-7, s. 138-150; „Przewodnik Katolicki” 70/54/ (1964) nr 18 (z 3 V 1964), s. 163. Także: T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 61 (nr 77); Kalendarium ważniejszych wydarzeń z życia i działalności księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego, metropolity Gniezna i Warszawy, przewodniczącego Konferencji Episkopatu, prymasa Polski, 3. VIII. 1901 (28. V. 1981, oprac. A. Wieczorek, „Życie i Myśl” 31 (1981) nr 7-8, s. 202; Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 188; SPTK, t. 8, Warszawa 1995, s. 519 (M. Grzybowski); M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 364; K. R. Prokop, Arcybiskupi gnieźnieńscy w tysiącleciu, Kraków 2000, s. 345.

⁴⁰ M. in.: „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 49 (1975) nr 7-9, s. 33-39; Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 211; K. R. Prokop, Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej. Leksykon biograficzny, Kraków 1998, s. 64; G. Polak, Kto jest kim w Kościele. Ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce. Stan na dzień 15 lutego 1999 r., Warszawa 1999, s. 153-154; K. R. Prokop, Biskupi zachodniopomorscy (X-XX w.), Koszalin 2003, s. 302.

Dnia 1 V 1999 ogłoszona została nominacja dotychczasowego ordynariusza plockiego na arcybiskupa – metropolitę szczecińsko-kamieńskiego, podczas gdy jego następcą w Płocku papież Jan Paweł II ustanowił 24 V tr. byłego rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 60-letniego Stanisława Wielgusa, kapłana archidiecezji lubelskiej. Jak uprzednio zatem dwóch kolejnych pasterzy Kościoła plockiego wywodziło się z kleru archidiecezji poznańskiej (T. P. Zakrzewski i B. M. Sikorski), tak też po nich dwóch następnym powołanych zostało spośród prezbiterium Kościoła lubelskiego. W dniu 1 VIII 1999 mury katedry NMP Wniebowziętej w Płocku, od r. 1910 szczycącej się tytułem bazyliki mniejszej, były ponownie – po 136 latach – świadkiem konsekracji ordynariusza loci (połączonej z uroczystym ingresem). Tego dnia święceń biskupich udzielił Stanisławowi Wielgusowi następca Stefana Wyszyńskiego w godności prymasa Polski, kardynał Józef Glemp, arcybiskup warszawski i kustosz relikwii św. Wojciecha, wspólnie z metropolitami: szczecińsko (kamieńskim Zygmuntem Kamińskim i lubelskim Józefem Życińskim⁴¹). Była to – jak dotychczas – ostatnia konsekracja nowego członka katolickiego episkopatu, jaka miała miejsce w Płocku.

Sakry XIX i XX-wiecznych ordynariuszy plockich (1815-1999)

Imię i nazwisko	Lata pontyfikatu	Data sakry	Miejsce sakry	Główny konsekurator	Współkonsekratorzy (asystujący)
Tomasz Ostaszewski	1809-1817	12 XI 1815	kościół Św. Krzyża (misionarzy-lazarystów) w Warszawie	Wojciech Górski, ordynariusz kielecki	Ferdynand Ciechanowski, eparcha chełmski (obrzędku greko-katolickiego); Antonin Malinowski, biskup tytularny Ciny
Adam Michał Prażmowski	1817-1836	7 VI 1818	katedra Wniebowzięcia NMP w Płocku	Franciszek Malczewski, ordynariusz włocławski	Antoni Luboradzki, biskup tytularny Tanis, sufragan pultuski (plocki); Feliks Łukasz Lewiński, biskup tytularny Erytrei, sufragan włocławski

⁴¹ „Wiadomości KAI” R. 1999 nr 31 (z 5 VIII 1999), s. 5; „Niedziela” 42 (1999) nr 33 (z 15 VIII 1999), s. 15; „Przegląd Uniwersytecki” 11 (1999) nr 5, s. 4 (5. Także: G. Polak, Kto jest kim w Kościele..., s. 400; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 365; Józef kardynał Glemp, prymas Polski. Caritati in iustitia. Czynności pasterskie 1996-2000, oprac. zbior., Warszawa 2002, s. 383.

Franciszek Pawłowski	1836-1852	27 V 1827	archikatedra św. Jana Chrzyciela w Warszawie	Wojciech Skarszewski, arcybiskup – metropolita warszawski	Adam Michał Prażmowski, ordynariusz płocki; Józef Marceлин Dziecielski, ordynariusz lubelski
Wincenty Teofil Chościak-Popiel	1863-1875	6 XII 1863	Katedra Wniebowzięcia NMP w Płocku	Henryk Ludwik Plater, biskup tytularny Mosynopolis, sufragan łowicki (warszawski)	Tomasz Franciszek Myśliński, kustosz kapituły płockiej; Antoni Baliński, kanonik płocki
Kasper Borowski	1883-1885	17 XII 1848	kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu	Antoni Melchior Fijałkowski, biskup tytularny Hermopolis, sufragan płocki	Józef Joachim Goldmann, ordynariusz sandomierski; Ignacy Hołowiński, biskup tytularny Carystus, koadiutor mohylowski
Michał Nowodworski	1889-1896	13 V 1890	kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu	Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski)	Antoni Jan Zerr, ordynariusz tyra-spolski; Antoni Baranowski, biskup tytularny Thespii, sufragan żmudzki
Franciszek Albin Symon	1897-1901	27 III 1892	kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu	Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski)	Michał Nowodworski, ordynariusz płocki; Ludwik Zdanowicz, biskup tytularny Dionysias, sufragan wileński
Jerzy Józef Szembek	1901-1903	30 VI 1901	kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu	Bolesław Hieronim Kłopotowski, arcybiskup – metropolita mohylowski	Antoni Baranowski, ordynariusz sejneński; Karol Antoni Niedziałkowski, ordynariusz łucki i żytomierski
Apolinary Wnukowski	1904-1908	13 XI 1904	kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu	Jerzy Józef Szembek, arcybiskup – metropolita mohylowski	Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski); Edward Ropp, ordynariusz wileński

Antoni Julian Nowowiejski	1908-1941	6 XII 1908	archikatedra Wniebowzięcia (Zaśnięcia) NMP w Sankt Petersburgu	Apolinary Wnukowski, arcybiskup (metropolita mohylowski)	Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski) Karol Antoni Niedziałkowski, ordynariusz łucki i żytomierski
Tadeusz Paweł Zakrzewski	1946-1961	22 IX 1938	archikatedra śś. Apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu	August Hlond, arcybiskup – metropolita gnieźnieński i poznański, kardynał, prymas Polski	Stanisław Łukomski, ordynariusz łomżyński; Karol Mieczysław Radoński, ordynariusz włocławski
Bogdan Marian Sikorski	1964-1988	5 IV 1964	bazylika Podwyższenia Krzyża Św. i Narodzenia NMP na Jasnej Górze w Częstochowie	Stefan Wyszyński, arcybiskup (metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał, prymas Polski)	Antoni Baraniak, arcybiskup – metropolita poznański; Jan Wosiński, biskup tytularny Abadiry, sufragan plocki
Zygmunt Kamiński	1988-1999	30 XI 1975	katedra św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Lublinie	Bolesław Pylak, ordynariusz lubelski	Jan Mazur, ordynariusz siedlecki (podlaski); Józef Drzazga, ordynariusz warmiński
Stanisław Wielgus	od 1999	1 VIII 1999	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Józef Glemp, arcybiskup-metropolita warszawski, kardynał, prymas Polski	Zygmunt Kamiński, arcybiskup – metropolita szczecińsko-kamieński; Józef Życiński, arcybiskup – metropolita lubelski

* * *

Owych wspomnianych 136 lat, jakie dzielą sakry biskupie W. T. Chościak-Popiela i S. Wielgusa, bynajmniej nie należy uważać za okres, w którym nie odbyły się w Płocku jakiegokolwiek konsekracje hierarchów Kościoła rzymsko-katolickiego. W murach tutejszej bazyliki katedralnej pełni kapłaństwa dostąpiło bowiem wszystkich sześciu miejscowych biskupów pomocniczych, jacy zostali ustanowieni i pełnili posługę na przestrzeni XX stulecia. Mieli oni wszakże tyłuż samo, czyli sześciu, poprzedników w wieku XIX, spośród których żaden jednak nie był

konsekrowany w Płocku. Obecnie zamierzamy wspomnieć pokrótce o sakrach każdego jednego z owej dwunastki XIX- i XX-wiecznych płockich sufraganów.

Pierwszym biskupem pomocniczym w Kościele płockim, który nominację i sakrę otrzymał już w XIX stuleciu, był Antoni Luboradzki, prekonizowany 26 VI 1805 tytulariuszem Tanis. Jego konsekracja odbyła się w kolegiacie Zwiastowania NMP w Pułtusk (jako że został on ustanowiony pierwszym sufraganem pułtuskim) dnia 25 V 1806, a więc w bez mała rok po prekonizacji. Głównym szafarzem święceń był w tym przypadku ordynariusz loci, biskup płocki Onufry Kajetan Szembek, podobnie wszakże, jako to miało zdarzyć się w pół wieku później w przypadku Wincentego Popiela, ceremonia ta odbyła się bez udziału którychkolwiek innych członków episkopatu. Na mocy też dyspensy papieskiej (z 27 VI 1805) ordynariuszowi asystowali podczas owego aktu dwaj duchowni nie posiadający sakry, mianowicie dziekan kapituły kolegiackiej w Pułtusk Józef Gogolewski oraz kanonik płocki i pułtusi Piotr Gościcki⁴². Nie jesteśmy władni aktualnie wskazać przyczynę, dla której podczas tamtej konsekracji nie wystąpił w charakterze współkonsekratora będący sufraganem płockim jeszcze od r. 1791/1792 Michał Maurycy Mdzewski, tytulariusz Dercus. O okolicznościach towarzyszących owemu podniosłemu wydarzeniu w ogóle zresztą niewiele wiadomo.

Wspomniany tu biskup Mdzewski zmarł w roku 1814, po jego śmierci nie ustanowiono jednak nowego sufragana dla Płocka, przestając na osobie biskupa Luboradzkiego. Dopiero kiedy i ów zmarł w r. 1822, ordynariuszowi Prażmowskiemu udało się wystarać o nowego współpracownika do posług pontyfikalnych w rozległej diecezji. Dnia 24 XI 1823 prekonizację, jako tytulariusz Laganii i sufragan płocki, uzyskał dotychczasowy oficjał i wikariusz generalny Konstanty Wincenty Plejewski. Jego konsekracja odbyła się w niedzielę 8 II 1824 w archikatedrze (niegdysiejszej kolegiacie) św. Jana Chrzciciela w Warszawie, ponieważ zaś w tym czasie archidiecezja warszawska wakowała (po śmierci, latem 1823 r., metropolity Szczepana Hołowczyca, którego następcą – Wojciech Skarszewski – prekonizację uzyskał dopiero 12 VII 1824), w charakterze głównego konsekratora wystąpił właśnie ordynariusz z Płocka Adam Michał Prażmowski, natomiast jako współkonsekratorzy udział w tym akcie wzięli biskupi: podlaski Feliks Łukasz Lewiński i tytulariusz Arathii Józef Marcellin Dzieścielski, sufragan kujawsko-kaliski (włocławski)⁴³. W pięć lat później obsadzona została także sufragania pułtуска, którą otrzymał prekonizowany 15 XII 1828 tytulariuszem Gerasy Wawrzyniec Gutowski. I ten hierarcha otrzymał sakrę w Warszawie – tyle, że w kościele Św. Krzyża (misjonarzy-lazarystów), która to uroczystość odbyła się w niedzielę 10 V 1829. Również tym razem głównym konsekratorem był ordynariusz płocki

⁴² ADPł, sygn. AEp 82 (95), s. 74. Zob. także: HC, t. 7, s. 357; T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, s. 66 (nr 2); P. Nitecki, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 152.

⁴³ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 16, k. 280r-281r; „Kurier Warszawski” R. 1824 nr 35 (z 9 II 1824), s. [1]; HC, t. 7, s. 235. Zob. także: A. J. Nowowiejski, *Płock...*, s. 81 (nr 24); T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, s. 64-65 (nr 26); P. Nitecki, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 163 (164).

Adam Michał Prażmowski, natomiast współkonsekratorami: biskup lubelski Józef Marcelin Dzieścielski (niegdyś już współkonsekrator Plejewskiego) i sufragan warszawski Franciszek Pawłowski⁴⁴. Ów ostatni w zaledwie jedenaście dni później (21 V tr.) uzyskał ze strony Stolicy Apostolskiej nominację na koadiutora przy A. M. Prażmowskim (o czym wcześniej), a tym samym po raz pierwszy w dziejach diecezji plockiej zdarzyło się, iż posługę pasterską miało w niej sprawować równocześnie aż czterech hierarchów.

Owa nowa sytuacja nie trwała długo, jako że po uzyskaniu koadiutora, ordynariusz Prażmowski wycofał się – nie do końca dobrowolnie – ze spraw zarządzania powierzonym mu niegdyś Kościołem partykularnym, gdy z kolei lata 1833 i 1838 przyniosły śmierć sufraganów Gutowskiego (zmarł 29 IV 1833) i Plejewskiego (zmarł 24 II 1838), a tym samym biskup Pawłowski pozostał w diecezji w zupełności w pojedynkę. Dopiero też u progu roku 1842 nastąpiła prekonizacja (27 I) nowego biskupa pomocniczego w osobie Antoniego Melchiora Fijałkowskiego, początkowo przewidywanego zresztą na sufragana we Włocławku. Związany uprzednio poprzez swą działalność właśnie z diecezją kujawsko-kaliską (tamże oficjal generalny), święcenia biskupie przyjął we włocławskiej katedrze Wniebowzięcia NMP. Uroczysty ów akt miał miejsce w niedzielę 15 V 1842, zaś obowiązków głównego konsekratora podjął się pasterz Kościoła plockiego Franciszek Pawłowski. Jako współkonsekratorzy wystąpili: ordynariusz *loci* Walenty Tomaszewski oraz miejscowy biskup pomocniczy Józef Joachim Goldmann⁴⁵.

Choć formalnie sufraganem plockim Fijałkowski był przez czternaście lat – do roku 1856, jego posługa tu nie trwała długo, już bowiem w r. 1844 został wikariuszem kapitulnym wakującej od r. 1838 archidiecezji warszawskiej. Ostatecznie też rok 1856 przyniósł jego prekonizację na arcybiskupa Warszawy, którym pozostał do śmierci w r. 1861 (liczył sobie wówczas 83 lata). Ani jednak wybór Fijałkowskiego na wikariusza kapitulnego, ani też jego późniejszy awans na stolicę metropolitalną, nie poskutkowały ustanowieniem nowego sufragana dla Płocka. Na takowego trzeba było czekać aż po rok 1872, kiedy to 23 II tr. prekonizację – jako tytulariusz Helenopolis – uzyskał pochodzący z diecezji wileńskiej Aleksander Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski, przez swą dotychczasową posługę zwią-

⁴⁴ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 18, k. 176r-179r; „Kurier Warszawski” R. 1829 nr 132 (z 17 V 1829), s. [1]; „Gazeta Warszawska” R. 1829 nr 134 (z 19 V 1829), s. 1236; HC, t. 7, s. 202. Zob. także: T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 66 (nr 3); P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 136.

⁴⁵ M. in.: J. Bartoszewicz, Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasi Rzeczypospolitej, i warszawcy, prymasi Królestwa Polskiego, Warszawa 1864, k. [224v] (wydawnictwo to, na które składa się kilkadziesiąt zeszytów, nie posiada ciągłej paginacji; numer karty podano według odrębnie sporządzonej paginacji we współprawnym egzemplarzu, przechowywanym w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie (sygn. 22470 III), w której wszakże trafiają się omyłki co do paginacji); HC, t. 7, s. 213; A. J. Nowowiejski, Plock..., s. 81 (nr 25); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 65 (nr 27); P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 131; M. Budziarek, Nieprzeciętni..., s. 69-76 (zwl. s. 72). Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 24, k. 808r-810r.

zany z Litwą i Mazowsza w zupełności nie znający. Po sakrę udał się on – jako pierwszy w dziejach Kościoła plockiego biskup – do Sankt Petersburga, miała zaś owa ceremonia miejsce w niedzielę 18 VIII (6 VIII starego stylu) 1872 w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej. Jako główny konsekратор wystąpił wówczas nowo ustanowiony metropolita mohylowski Antoni Fiałkowski (postać różna od współczesnego mu, choć starszego o bez mała dwie dekady Antoniego Melchiora Fijałkowskiego, o którym mowa była powyżej), z dostępnych nam materiałów nie wynika natomiast, którzy hierarchowie byli w tym przypadku współkonsekratorami nominata⁴⁶.

Nowy biskup pomocniczy, ustanowiony w okresie pobytu ordynariusza W. T. Popiela na wygnaniu, został też w r. 1876 wikariuszem kapitulnym i w tym charakterze zarządzał osieroconą wtenczas diecezją do roku 1883. Jeszcze wszakże 15 III 1882 papież Leon XIII powierzył mu następstwo w archidiecezji mohylowskiej po jego niegdysiejszym konsekраторze, arcybiskupie Antonim Fiałkowskim, którego sukcesorem faktycznie został wiosną 1883 r. Tym samym sufragania plocka ponownie zawakowała, już jednak w rok później, 24 III 1884, prekonizowany został – jako tytulariusz serreński – nowy biskup pomocniczy dla Plocka, mianowicie urodzony w Warszawie Henryk Piotr Kossowski, niegdyś rektor warszawskiej Akademii Duchownej (do momentu jej zamknięcia w r. 1867). I on, jak dwanaście lat wcześniej jego poprzednik, udał się po sakrę do Sankt Petersburga, gdzie akt ów miał miejsce 13 VII–1 VII starego stylu) 1884 (najpewniej w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej). Głównym konsekratorem był w tym przypadku nie kto inny, lecz właśnie metropolita mohylowski Aleksander Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski, natomiast w charakterze współkonsekratorów wystąpili dwaj nowi biskupi: ordynariusz łucki i żytomierski Szymon Marcin Kozłowski oraz sufragani z Żmudzi Antoni Baranowski, tytulariusz Thespiea⁴⁷.

Zaledwie po pięciu latach Henryk Piotr Kossowski przeniesiony został z Plocka do Włocławka, na tamtejszą sufraganię (30 XII 1889). Nastąpiło to w momencie

---

⁴⁶ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. [24], Teczka 1871-1872, brak paginacji; Ordo Divini Officii et Missarum pro Archidioecesi Mohiloviensi in annum Domini bissextilem 1884 [...], Petropolis 1884, s. 4, 98; HC, t. 8, s. 301. Także: „Przegląd Katolicki” 27 (1889) nr 36 (z 24 VIII/5 IX 1889), s. 561-562; J. Wasilewski, Arcybiskupi i administratorowie..., s. 97 (98 (całość biogramu: s. 96 (110)); A. J. Nowowiejski, Plock..., s. 81 (nr 26); M. Godlewski, Gintowt Dziewałtowski Aleksander Kazimierz (1821 (1889), arcybiskup metropolity mohylowski, [w:] PSB, t. 7, Kraków 1948-1958, s. 473; T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 65 (nr 28); P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 129-130; M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 364; Nasze Kościoły, t. 1 cz. 1, s. 23-24. Por. nadto: W. Chościak-Popiel, Pamiętniki, t. 2, s. 190 (191).

⁴⁷ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. [25], Teczka 1884-1886 (rok 1884), brak paginacji; HC, t. 8, s. 514. Także: A. J. Nowowiejski, Plock..., s. 81 (nr 27); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 65 (nr 29); R. Żmuda, Działalność dydaktyczna..., s. 154-155; SPTK, t. 2, Warszawa 1982, s. 366 (R. Żmuda); Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 34; P. Nitecki, Biskupi na ziemiach polskich..., s. 147; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 364-365. Zob. nadto: S. Chodyński, Biskupi sufragani włocławscy, Włocławek 1906, s. 82-84 (nr 40).

powołania na biskupstwo plockie Michała Nowodworskiego, który też musiał obejść się bez biskupa pomocniczego. Podobnie w pojedynkę przyszło pełnić posługę ordynariuszom J. J. Szembekowi i A. Wnukowskiemu, a w pierwszej dekadzie pasterzowania również A. J. Nowowiejskiemu. Dopiero wielkie przetasowania na scenie politycznej Starego Kontynentu, związane z wybuchem I wojny światowej i następnie upadkiem panowania dynastii Romanowów w Rosji, umożliwiły Stolicy Apostolskiej przeprowadzenie szeregu nominacji nowych biskupów dla diecezji katolickich pozostających uprzednio pod władzą cesarzy rosyjskich. Tak też i dla Płocka papież Benedykt XV prekonizował 29 VII 1918 sufragana w osobie dotychczasowego rektora miejscowego Seminarium Duchownego Adolfa Piotra Szelażka, któremu nadana została tytularna stolica Barca. Jego konsekracja odbyła się w niedzielę 24 XI 1918 w plockiej bazylice katedralnej i była to jedna z pierwszych sakr członka polskiego episkopatu w odrodzonym państwie polskim⁴⁸. Obowiązki głównego konsekrateura sprawował w tym przypadku ordynariusz *loci*, biskup Antoni Julian Nowowiejski, co jest w zupełności zrozumiałe. Interesująco przedstawia się natomiast sprawa doboru współkonsekratorów, w tym charakterze wystąpili bowiem równocześnie wyświęceni na biskupów zaledwie dwa tygodnie wcześniej (w niedzielę 10 XI 1918) sufragani wrocławscy Władysław Paweł Krynicki i Wojciech Stanisław Owczarek. Sakry udzielił im we Wrocławku prymas Edmund Dalbor, natomiast drugim współkonsekratorem – obok miejscowego ordynariusza Stanisława Kazimierza Zdzitowieckiego – był właśnie pasterz diecezji plockiej A. J. Nowowiejski. Obecnie też obaj oni przybyli z kolei do Płocka, by asystować sakrze sufragana A. P. Szelażka⁴⁹.

Biskupem pomocniczym plockim Adolf Piotr Szelażek był zaledwie siedem lat (1918-1925), wraz bowiem z reorganizacją struktur diecezjalnych Kościoła katolickiego w II Rzeczypospolitej z roku 1925 został prekonizowany 14 XII tr. przez papieża Piusa XI pasterzem biskupstwa łuckiego na Wołyniu. Zaistniała więc

⁴⁸ Po symbolicznej dacie 11 XI 1918 była to mianowicie druga sakra biskupia, bowiem jeszcze 17 XI tr. w Warszawie konsekrowany został miejscowy sufragan Stanisław Gall, późniejszy pierwszy biskup połowy Wojska Polskiego w II Rzeczypospolitej.

⁴⁹ HC, t. 9, s. 79; M. M. Grzybowski, Posługi sakramentalno-pastoralne Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa plockiego (1908 (1941), [w:] Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski..., s. 144. M. Macieszyna, Pamiętnik plockczanki, oprac. A. M. Stogowska, Płock 1996, s. 387-388. Także: A. J. Nowowiejski, Płock..., s. 81 (nr 28); T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 65 (nr 30); SPTK, t. 7, Warszawa 1983, s. 218 (M. Grzybowski); Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 70; W. Kluz, Wytrwałość. Biskup Adolf Piotr Szelażek, założyciel Zgromadzenia Sióstr św. Teresy od Dzieciątka Jezus, Warszawa 1987, s. 12; Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego..., s. 87; H. Seweryniak, A. Redmer, Życie i działalność biskupa Adolfa Piotra Szelażka, „Miesięcznik Pasternski Plocki” 77/87/ (1992) nr 6, s. 376; K. Krasowski, Biskupi katolicy..., s. 233; L. Zygnier, Biskupa Adolfa Piotra Szelażka koncepcja teologii (studium historyczno-teologiczne), Toruń 1998, s. 41; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 365; B. E. Karwowska, Ks. Biskup Adolf Piotr Szelażek (wierny świadek Chrystusa, Podkowa Leśna 2000, s. 34; K. R. Prokop, Sylwetki biskupów łuckich, s. 204; W. Filipowicz, Duchowieństwo diecezji plockiej..., s. 109, 120.

wówczas konieczność ustanowienia nowego sufragana dla Płocka, dopiero wszakże po dwóch latach, 19 XII 1927, prekonizowany został tytulariuszem Camachus – z zadaniem wspomagania w posłudze ordynariusza płockiego – Leon Wetmański. Z rąk też Antoniego Juliana Nowowiejskiego otrzymał on w niedzielę 22 IV 1928 święcenia biskupie w bazylice katedralnej w Płocku, przy czym w charakterze współkonsekratorów wystąpili wówczas ordynariusze: piński Zygmunt Łoziński i chełmiński Stanisław Wojciech Okoniewski, z których ów drugi konsekrowany był na biskupa dwa lata wcześniej (25 IV 1926 w Pelplinie) właśnie przez rządzącą Kościoła płockiego⁵⁰.

Podobnie, jak arcybiskup Nowowiejski, również sufragan Wetmański poniósł podczas II wojny światowej śmierć męczeńską z rąk hitlerowskiego okupanta (w r. 1941) i w roku 1999 (13 VI) dostąpił chwały ołtarzy jako błogosławiony Kościoła katolickiego. W warunkach powojennych nieprędko wszakże nastąpiła nominacja nowego biskupa pomocniczego, stąd też w pierwszych latach swego pasterzowania ordynariusz Tadeusz Paweł Zakrzewski zdany był w spełnianiu posług pontyfikalnych wyłącznie na siebie. Dopiero dnia 12 VI 1950 prekonizację – jako tytulariusz Camuliany – uzyskał profesor Seminarium Duchownego i kanonik katedralny Piotr Dudziec, którego sakra odbyła się już 29 VI tr. w bazylice katedralnej w Płocku. Głównym konsekratorem był oczywiście pasterz Kościoła płockiego, natomiast na współkonsekratorów zaproszono ordynariuszy: kieleckiego Czesława Kaczmarka, wywodzącego się z prezbiterium diecezji płockiej, i lubelskiego Piotra Kałwę, który przed powołaniem do grona episkopatu był kapłanem diecezji kieleckiej, w której to pracował w pierwszych latach po wojnie (po uwolnieniu z hitlerowskiego obozu w Działdowie) Piotr Dudziec⁵¹. Po upływie dekady biskup Zakrzewski wystarał się o drugiego biskupa pomocniczego, którym został ojciec duchowny i profesor Seminarium Duchownego w Płocku Jan Wosiński. Jego prekonizacja, jako tytulariusza Abaradiry, nastąpiła wszakże na zaledwie sześć dni przed śmiercią ordynariusza – 20 XI 1961 (T. P. Zakrzewski zmarł 26 XI tr.), stąd też sakry udzielił mu – podczas wakatu – prymas Polski,

⁵⁰ „Miesięcznik Pasterski Płocki” 23 (1928) nr 5, s. 137-140; M. M. Grzybowski, *Posługi sakramentalno-pastoralne...*, s. 144. Także: A. J. Nowowiejski, *Płock...*, s. 81 (nr 29); T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, s. 65 (nr 31); W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium duchowieństwa rzymskokatolickiego...*, s. 280; SPTK, t. 7, s. 388 (M. Grzybowski); Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 92; *Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego...*, s. 181; J. Stefański, *Płock od A do Z...*, s. 444; K. Krasowski, *Biskupi katoliccy...*, s. 253; *Męczennicy za wiarę 1939-1945*, s. 154 (W. Góralski); W. Góralski, *Będzicie moimi świadkami*, s. 18; R. Bednarczyk, *Błogosławiony biskup Leon Wetmański (Męczennicy 1939-1945, z. 33)*, *Włocławek 2001*, s. 23; M. M. Grzybowski, *Po 136 latach...*, s. 365; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej...*, s. 26; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie...*, s. 628; W. Filipowicz, *Duchowieństwo diecezji płockiej...*, s. 123.

⁵¹ T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, s. 65 (nr 32); SPTK, t. 5, Warszawa 1983, s. 327 (M. Grzybowski); Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 142; M. M. Grzybowski, *Po 136 latach...*, s. 365; *Mistrzowie i nauczyciele. Profesorowie Seminarium Duchownego w Płocku 1965-2000*, pod red. I. Mroczkowskiego, Płock 2001, s. 16 (całość biogramu: s. 11 (24) (W. Góralski).

kardynał Stefan Wyszyński, arcybiskup Gniezna i Warszawy. Uroczystość ta miała miejsce 4 II 1962 w bazylice katedralnej w Płocku, przy czym w charakterze współkonsekratorów udział w niej wzięli sufragani: miejscowy Piotr Dudziec i częstochowski Stefan Bareła⁵². Już 19 V tr. nowy biskup pomocniczy otrzymał nominację na administratora apostolskiego wakującej diecezji, był też kandydatem prymasa Wyszyńskiego na jej pasterza, wszakże zastrzeżenia przeciwko mianowaniu go ordynariuszem *loci* zgłosiły władze państwowe. Ostatecznie stolica biskupia w Płocku przypadła z początkiem roku 1964 Bogdanowi Marianowi Sikorskiemu z Poznania⁵³, u boku którego Jan Wosiński sprawował posługę biskupa pomocniczego przez cały okres jego długiego pontyfikatu. Kiedy w r. 1970 zmarł w 64. roku życia biskup Piotr Dudziec, przez kolejnych piętnaście lat nie ustanawiano w jego miejsce nowego (drugiego) sufragana. Dopiero 23 II 1985, w kilka miesięcy po przejściu rządów w diecezji w ręce administratora apostolskiego Zygmunta Kamińskiego, tytulariuszem Bulla Regia i biskupem pomocniczym w Płocku prekonizowany został 43-letni Roman Adam Marcinkowski, konsekrowany w sobotę 13 IV tr. w plockiej bazylice katedralnej. Głównym szafarzem święceń biskupich był w jego przypadku kardynał Józef Glemp, arcybiskup gnieźnieński i warszawski, następca S. Wyszyńskiego w godności prymasa Polski, natomiast w charakterze współkonsekratorów wystąpili wówczas: sekretarz Episkopatu Polski arcybiskup Bronisław Dąbrowski, tytulariusz Hadrianotherae, oraz zawiadujący sprawami Kościoła plockiego tytulariusz Midiki, biskup Zygmunt Kamiński⁵⁴.

Niespełna półtora roku później, dnia 12 VIII 1986, papież Jan Paweł II ustanowił jednego jeszcze biskupa pomocniczego dla Kościoła plockiego w osobie 45-letniego Andrzeja Wojciecha Suskiego, nadając mu stolicę tytularną Pulcheriopolis. Po raz kolejny też miejscem dopełnienia aktu konsekracji nowego sufragana była bazylika katedralna w Płocku, przy czym akt ów miał miejsce 4 X 1986, a jako

⁵² „Miesięcznik Pasternski Płocki” 47/57/ (1962) nr 5, s. 129-148; T. Żebrowski, Zarys dziejów..., s. 65 (nr 33); Kalendarium ważniejszych wydarzeń..., s. 197; Z. Szuba, Biskupi polscy XX wieku, s. 177; „Miesięcznik Pasternski Płocki” 81/91/ (1996) nr 9, s. 451, 454; K. R. Prokop, Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej..., s. 160; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 365; K. R. Prokop, Arcybiskupi gnieźnieńscy w tysiącleciu, s. 345; Mistrzowie i nauczyciele..., s. 36-37 (całość biogramu: 25-45) (D. Kisiel).

⁵³ Zob.: Teczki Wojtyły. Z najnowszej historii Kościoła, oprac. C. Wilanowski, Warszawa 2003, s. 23-24, 26, 30-33 (m.in.: Ksiądz kardynał Wyszyński przesłał w imieniu episkopatu w dniu 24 IX 1963 r. wnioski zaadresowane do Prezydium Rządu PRL w Warszawie, dotyczące obsady wakujących stanowisk biskupów w diecezjach: częstochowskiej, plockiej i krakowskiej. W przesłanych wnioskach kard. Wyszyński, w imieniu Episkopatu Polski, przedstawił na powyższe stanowiska po trzech kandydatów, a mianowicie [...] na stanowisko biskupa ordynariusza diecezji plockiej: 1) bpa Jana Wosińskiego, obecnego administratora apostolskiego diecezji plockiej; 2) bpa Józefa Drzazgę, sufragana w Olsztynie; 3) ks. dra Bogdana Sikorskiego, notariusza i wicekanclerza kurii poznańskiej. [...] W związku z przedstawionymi kandydaturami proponuje się [...] nie zgłosić zastrzeżeń do kandydatury ks. Bogdana Sikorskiego na stanowisko ordynariusza diecezji plockiej [...]. W stosunku do pozostałych kandydatów, bpa Wosińskiego i bpa Drzazgi, proponuje się zgłosić zastrzeżenia [...]).

główny konsekurator i w tym również przypadku wystąpił kardynał Józef Glemp, prymas Polski, współkonsekratorami byli natomiast: administrator apostolski diecezji płockiej Zygmunt Kamiński i ordynariusz łomżyński Juliusz Paetz⁵⁴. Sakra A. W. Suskiego stanowiła też ostatnią konsekrację biskupa pomocniczego w Płocku w ciągu XX stulecia. W tym miejscu godzi się nadto odnotować, że w latach 1986-1988 po raz pierwszy w dziejach Kościoła płockiego zdarzyło się, iż było tu równocześnie aż pięciu biskupów: ordynariusz, sprawujący rządy w diecezji administrator sede plena oraz trzech biskupów pomocniczych – podczas gdy w latach 1829-1833, o czym wyżej wspomniano, było tu już czterech hierarchów: ordynariusz, sprawujący faktyczne rządy koadiutor i dwóch sufraganów). Sytuacja taka trwać miała wszakże krótko, bowiem w r. 1988 zmarł ordynariusz B. M. Sikorski, w r. 1991 przeszedł na emeryturę biskup J. Wosiński, gdy z kolei w r. 1992 A. W. Suski ustanowiony został pierwszym pasterzem nowo erygowanej diecezji toruńskiej.

Sakry XIX- i XX-wiecznych sufraganów płockich (1806-1986)

Imię i nazwisko	Lata posługi sufraganijskiej	Data sakry	Miejsce sakry	Główny konsekurator	Współkonsekratorzy (asystujący)
Antoni Luboradzki	1805-1822	25 V 1806	kolegiata Zwiastowania NMP w Pultusku	Onufry Kajetan Szembek, ordynariusz płocki	<i>Józef Gogolewski, dziekan kapituły pultuskiej; Piotr Gościcki, kanonik płocki i pultuski</i>
Konstanty Wincenty Plejewski	1823-1838	8 II 1824	archikatedra św. Jana Chrzciciela w Warszawie	Adam Michał Prażmowski, ordynariusz płocki	Feliks Łukasz Lewiński, ordynariusz podlaski; Józef Marcelin Dziecielski, biskup tytularny Arathii, sufragan kujawsko-kaliski (włocławski)

⁵⁴ „Miesięcznik Pasterski Płocki” 70/80/ (1985) nr 5, s. 149-151; K. R. Prokop, Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej..., s. 89; G. Polak, Kto jest kim w Kościele..., s. 228; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 365; Józef kardynał Glemp, prymas Polski. Piętnaście lat posługi prymasowskiej, oprac. zbior., Warszawa 1997, s. 108.

⁵⁵ „Miesięcznik Pasterski Płocki” 71/81/ (1986) nr 11-12, s. 450; K. R. Prokop, Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej..., s. 137; G. Polak, Kto jest kim w Kościele..., s. 353-354; M. M. Grzybowski, Po 136 latach..., s. 365; Józef kardynał Glemp, prymas Polski. Piętnaście lat posługi prymasowskiej, s. 148.

Wawrzyniec Gutowski	1828-1833	10 V 1829	kościół Św. Krzyża (misjonarzy-lazarystów) w Warszawie	Adam Michał Prazmowski, ordynariusz płocki	Józef Marcin Dziecielski, ordynariusz lubelski; Franciszek Pawłowski, biskup tytularny Dulmy, sufragan warszawski
Antoni Melchior Fijałkowski	1841-1856	15 V 1842	katedra Wniebowzięcia NMP we Włocławku	Franciszek Pawłowski, ordynariusz płocki	Walenty Tomaszewski, ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski); Józef Joachim Goldmann, biskup tytularny Carystus, sufragan kujawsko-kaliski (włocławski)
Aleksander Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski	1872-1882	18 VIII 1872	kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu	Antoni Fijałkowski, metropolita mohylewski	?
Henryk Piotr Kossowski	1884-1889	1 VII 1884	[kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej] w Sankt Petersburgu	Aleksander Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski, metropolita mohylewski	Szymon Marcin Kozłowski, ordyn. łucki i żytomierski; Antoni Baranowski, biskup tytularny Thespieae, sufragan żmudzki
Adolf Piotr Szelązek	1918-1925	24 XI 1918	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Antoni Julian Nowowiejski, ordynariusz płocki	Władysław Paweł Krynicki, biskup tytularny Acanthus, sufragan kujawsko-kaliski (włocław.); Wojciech Stanisław Owczarek, biskup tytularny Ascolone, sufragan kujawsko (kaliski (włocławski))
Leon Wetmański	1927-1941	22 IV 1928	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Antoni Julian Nowowiejski, ordynariusz płocki	Zygmunt Łoziński, ordynariusz piński; Stanisław Wojciech Okoniewski, ordyn. chełmiński

Piotr Dudziec	1950-1970	29 VI 1950	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Tadeusz Paweł Zakrzewski, ordynariusz płocki	Czesław Kaczmarek, ordynariusz kielecki; Piotr Kałwa, ordynariusz lubelski
Jan Wosiński	1961-1991	4 II 1962	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Stefan Wyszyński, arcybiskup gnieźnieński i warszawski, kardynał, prymas Polski	Stefan Bareła, sufragan częstochowski; Piotr Dudziec, biskup tytularny Camuliany, sufragan płocki
Roman Marcinkowski	od 1985	13 IV 1985	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Józef Glemp, arcybiskup gnieźnieński i warszawski, kardynał, prymas Polski	Bronisław Dąbrowski, arcybiskup tytularny Hadriano-therae, sufragan warszawski, sekretarz Konferencji Episkopatu Polski; Zygmunt Kamiński, biskup tytularny Midiki, administrator apostolski <i>sede plena</i> diec. płockiej
Andrzej Suski	1986-1992	4 X 1986	bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP w Płocku	Józef Glemp, arcybiskup gnieźnieński i warszawski, kardynał, prymas Polski	Juliusz Paetz, ordynariusz łomżyński; Zygmunt Kamiński, biskup tytularny Midiki, administrator apostolski <i>sede plena</i> diec. płockiej

* * *

Stosownie do poczynionej na wstępie zapowiedzi, nieco uwagi na sam koniec zamierzamy poświęcić jeszcze kwestii przyporządkowania uwzględnionych na kartach obecnego opracowania hierarchów Kościoła płockiego do określonej linii sukcesji apostolskiej katolickiego episkopatu. Pominiemy tu jedynie osobę sufragana Antoniego Luboradzkiego, konsekrowanego przez ordynariusza Onufrego Kajetana Szembeka, wymaga bowiem dopiero precyzyjnego ustalenia, kto był konsekratorem z kolei tego ostatniego⁵⁶. Pozostaje zatem grono 25 biskupów,

⁵⁶ Domyślać się możemy, iż konsekrował go poprzedni pasterz diecezji płockiej, Krzysztof Hilary Szembek, którego koadiutorem został on w r. 1796. Ów w ostatnim okresie życia przebywał wprawdzie długi czas poza powierzoną mu diecezją, zamieszkując przeważnie w Krakowie, gdzie też we wrześniu 1797 r. zmarł i został pochowany w katedrze na Wawelu (jako czło-

pośród których aż 24 należy do linii zwanej polską, wyprowadzanej od zmarłego w r. 1581 prymasa Jakuba Uchańskiego (niegdyś zresztą dziekana plockiej kapituły katedralnej), a tylko jeden – mianowicie Tomasz Ostaszewski – do najbardziej rozgałęzionej i licznej w najnowszych dziejach Kościoła katolickiego tzw. linii Rebiby (od imienia zmarłego w r. 1577 włoskiego kardynała Scipione Rebiby), z której też wywodziła się większość papieży w trzech ostatnich stuleciach (XVIII – XX). Nie zamierzamy tu szczegółowiej omawiać zagadnień związanych z rekonstrukcją poszczególnych ogniw obu tych linii, warto niemniej przypomnieć, że o przyporządkowaniu nowo konsekrowanego hierarchy do konkretnego porządku sukcesji apostolskiej decyduje każdorazowo wybór osoby głównego konsekrata, stąd też tak ważne jest ustalenie, kto był nim w konkretnym przypadku. Czytelnik zainteresowany szczegółowszymi informacjami na temat sukcesji święceń biskupich katolickiego episkopatu znajdzie odpowiednie wskazówki bibliograficzne w przypisie zamieszczonym na samym początku obecnego opracowania⁵⁷.

Najdogodniejszym, gdy chodzi o przejrzystość wywodu, a zarazem i najprostszym sposobem ukazania problematyki przynależności interesujących nas w danym momencie hierarchów do określonej linii sukcesji apostolskiej, jest ukazanie stosownych jej ogniw w postaci graficznego schematu. Zamieszczamy zatem poniżej dwa tego rodzaju schematy, ze względów czysto praktycznych zredukowane do koniecznego minimum. Ograniczono się mianowicie do ukazania jedynie tych ogniw, które są nieodzowne dla łącznego ujęcia wszystkich biskupów Kościoła plockiego, o których była wyżej mowa, doprowadzając też wywód (wstecz) tylko do pierwszego wspólnego dla nich (w danej linii) ognia (widniejące w nawiasach daty wskazują na rok przyjęcia sakry). Na schemacie odnoszącym się do wspomnianej linii polskiej (Uchańskiego) uwidoczniło nadto osobę papieża Piusa XI, jako jedyne – jak dotychczas – namiestnika Chrystusowego, który do niej przynależy. Nieco inaczej należało postąpić w przypadku zakomponowania schematu linii Rebiby, skoro – przy obecnym stanie wiedzy – nie sposób jej po-

---

nek miejscowej kapituły katedralnej przez ponad pół wieku!), dowodnie jednak na jesieni 1796 r. przebywał on na Mazowszu, zaś w „Dodatku do Gazety Warszawskiej” z 18 X 1796 wspomniano nawet, iż Xiążę Biskup Płocki zawsze teraz w swojej diecezji mieszka („Dodatek do Gazety Warszawskiej” R. 1796 nr 28 (z 18 X 1796), s. 352; Z Płońska, 15 X [1796]). Przykładowo w odniesieniu do 25 IX 1796 poświadczona jest obecność biskupa Krzysztofa Hilarego Szembeka w Pułtuskach („Dodatek do Gazety Warszawskiej” R. 1796 nr 24 (z 4 X 1796), s. 305), natomiast w dniu 1 X 1796 obecny był on w Warszawie, gdzie – wespół z biskupami Janem Chrzycielem Albertrandim i Antoninem Malinowskim – uczestniczył w otwarciu szkół akademickich warszawskich („Dodatek do Gazety Warszawskiej” R. 1796 nr 24 (z 4 X 1796), s. 308). A zatem w tym chociażby momencie było na miejscu trzech biskupów potrzebnych dla dopełnienia aktu konsekracji nowego członka episkopatu (Onufry Kajetan Szembek prekonizację uzyskał 27 VI 1796). W pozostającej pod pruskim panowaniem Warszawie pojawiali się w owym okresie zresztą i inni katolicycy hierarchowie. Tak np. 20 IV 1797 przybył tu sam metropolita gnieźnieński Ignacy Krasicki („Dodatek do Korespondenta Warszawskiego Zagranicznego” R. 1797 nr 32 (z 21 IV 1797), s. 409).

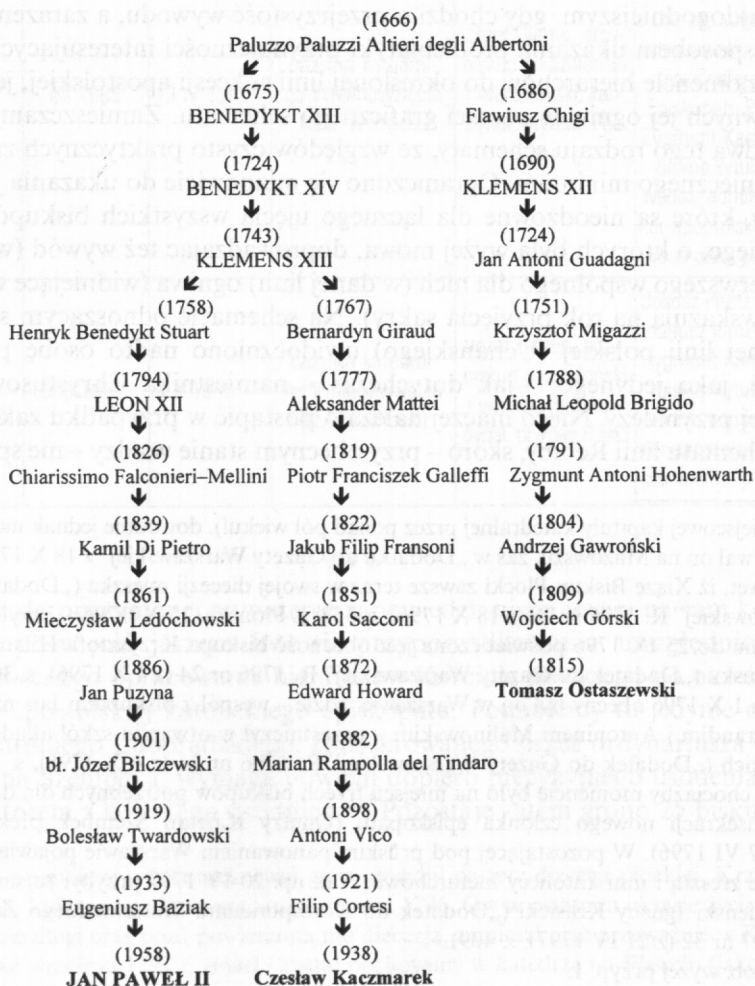
⁵⁷ Zob. wyżej przyp. 1.

łączyć z poprzednio wspomnianą, w tym zaś konkretnym przypadku chodzi nam o zobrazowanie sukcesji zaledwie jednego biskupa związanego z Płockiem. By schemat ów nie stał się na skutek tejeż okoliczności nazbyt „ubogi”, dodatkowo ukazano na nim wywód sukcesji święceń pierwszego papieża-Polaka, jak również niegdyśszego ordynariusza kieleckiego Czesława Kaczmarka, postaci ważnej dla dziejów Kościoła w Polsce pod rządami komunistów, powołanego wszak na biskupstwo spośród prezbiterium diecezji płockiej (do tego współkonsekratora sufragana P. Dudźca). Imiona ich obu wpisane są właśnie we wspomnianą linię Rebiby.

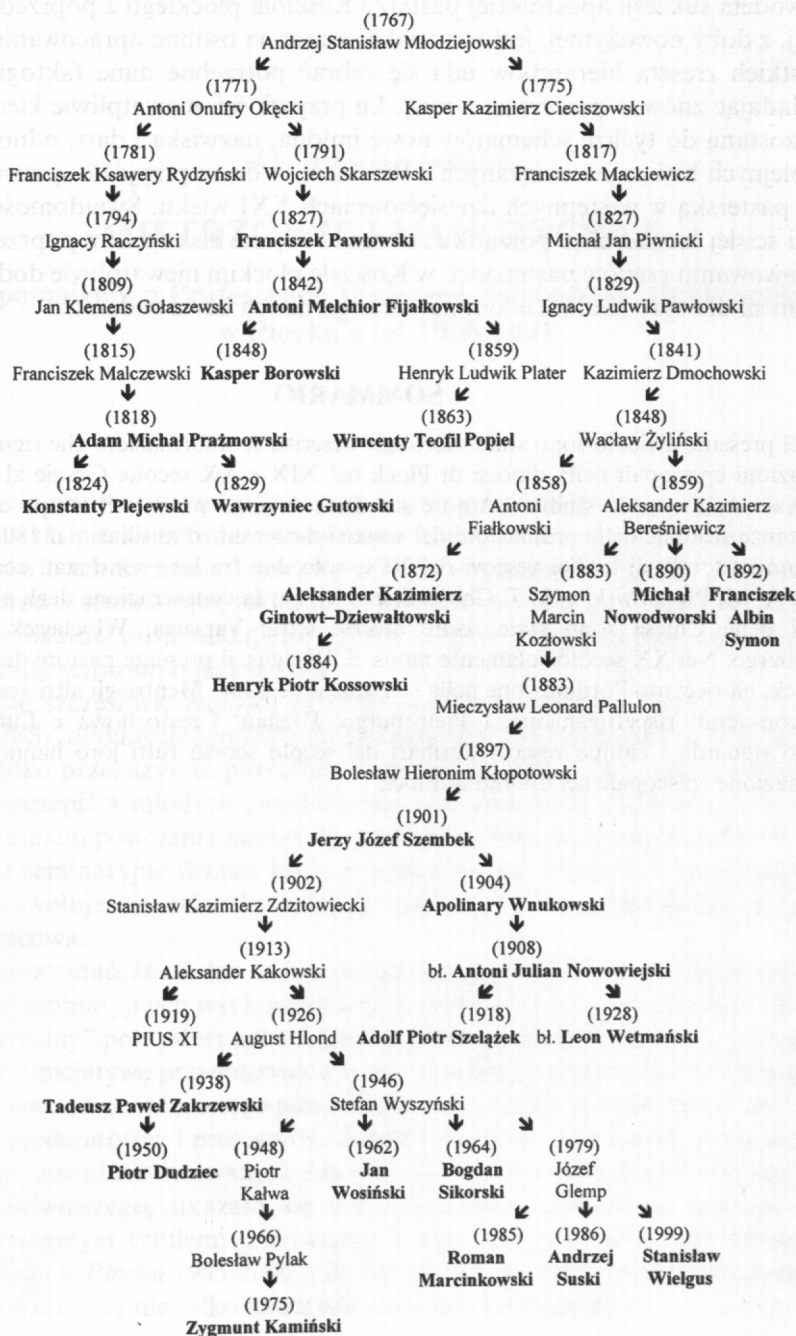
SCHEMAT I.

Sukcesja apostolska biskupa Tomasza Ostaszewskiego
(w łącznym ujęciu z papieżem Janem Pawłem II
i biskupem kieleckim Czesławem Kaczmarkiem)

SCHEMAT II.

Sukcesja apostolska XIX- i XX-wiecznych ordynariuszy
oraz sufraganów plockich należących do tzw. linii polskiej (Uchańskiego)

* * *

Oba powyższe schematy wydają się być na tyle czytelne, że nie wymagają jakiegось dodatkowego komentarza. Oczywiście cenną rzeczą byłoby połączyć je z wywodem sukcesji apostołskiej pasterzy Kościoła plockiego z poprzednich stuleci, tj. z doby nowożytnej, jest to wszakże temat na osobne opracowanie (nie dla wszystkich zresztą hierarchów uda się zebrać potrzebne dane faktograficzne). Spoglądając znów w przeciwną stronę, ku przyszłości, niewątpliwie kiedyś dopisane zostaną do tychże schematów nowe imiona, nazwiska i daty, odnoszące się do kolejnych biskupów związanych z Płockiem, którym przyjdzie sprawować posługę pasterską w następnych dziesięcioleciach XXI wieku. Świadomość tak bliskiej i ścisłej łączności w porządku sukcesji święceń biskupich z poprzednikami w sprawowaniu rządów pasterskich w Kościele plockim niewątpliwie dodawać będzie im sił dla sprostania trudom nałożonego na ich barki zadania.

SOMMARIO

Nel presente articolo sono state raccolte e descritte le informazioni che riguardano le ordinazioni episcopali nella diocesi di Płock nel XIX e XX secolo. Grazie al materiale archivio scelto per lo studio, l'Autore stabilisce il luogo preciso, il tempo esatto e le circostanze storiche delle ordinazioni dei vescovi diocesani ed ausiliari dal 1805 al 1999. Sul numero totale di tredici vescovi del XIX, solo due fra loro sono stati consacrati a Płock: A. M. Prażnowski e W. T. Chościak-Popiel. Per la consacrazione degli altri undici prelati della Chiesa sono state scelte diverse città: Varsavia, Włocławek, Pułtusk, Pietroburgo. Nel XX secolo solamente mons. S. Wielgus, il presente pastore della Chiesa di Płock, ha ricevuto l'ordinazione nella sua sede diocesana. Mentre gli altri vescovi sono stati consacrati rispettivamente a Pietroburgo, Poznań, Częstochowa e Lublino. Per quanto riguarda i cinque vescovi ausiliari del secolo scorso tutti loro hanno ricevuto l'ordinazione episcopale nel duomo di Płock.